

El-Māverdı'nın El-Havī El-Kebir İsimli Eseri Esasında
İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kısas Gerektiren
Suçların İspatında Karine

Jibril Swalleh MAWEJJE

BİDGE Yayınları

El-Māverđī'nin El-Ḥavī El-Kebir İsimli Eseri Esasında İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kısas
Gerektiren Suçların İspatında Karine / Jibril Swalleh MAWEJJE

ISBN: 978-605-72508-4-1

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

1. Baskı: BİDGE Yayınları, 2023

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayin@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya / Ankara

**El-Māverdī'nin El-Ḥavī El-Kebir İsimli Eseri
Esasında İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kısas
Gerektiren Suçların İspatında Karine**

**Yazar
Jibril Swalleh MAWEJJE**

2023

İçindekiler

GİRİŞ.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1.1. GENEL OLARAK İSLAM CEZA HUKUKUNDA SUÇ KAVRAMI VE İSPATI	7
1.1.1. Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suçlar	7
1.1.2. İslam Ceza Hukukunda Suçların İspatı	11
1.1.3. Suçların İspatında Karine	13
1.1.4. İslam Muhakeme Hukukunda İspat Vastası Olarak Karine	14
1.1.5. İslâm Muhakeme Hukukunda Karinenin Taksimi	16
1.1.6. Karine ile İlgili Yakın Terimler	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	27
2.1. HADDİ VE KISASI GEREKTİREN SUÇLARIN İSPATINDA KARİNE.....	27
2.1.1. Haddi Gerektiren Suçların İspatında Karine	27
2.1.2. Hadd Çeşitlerinde Suçun Karine ile İspatı.....	28
2.2. KISASI GEREKTİREN SUÇLARDA KARİNE.....	38
2.2.1. Kısas Kavramının Tanımı	38
2.2.2. Kısas Gerektiren Suçlarda Karine	39
2.2.3. Kasame	42
SONUÇ	44
KAYNAKLAR	46

GİRİŞ

İnsanlar toplum içinde yaşadığı süre içerisinde, karşılaştığı haksızlık, zulüm ve anlaşmazlıklar karşısında hakkını koruyacak, kendine yardımcı olacak mercilere ihtiyaç duymuştur. Hakkının korunmasında insana yardım edecek mercilerin başında hiç şüphesiz mahkemeler gelmektedir. İnsanların düştükleri anlaşmazlıklar neticesinde davacı davalı olarak mahkemelere gitmekte, birbirlerinden hak talep edip haklarını dillendirebildikleri ölçüde talep ettikleri hakka kavuşabilmektedirler. Mahkemelere intikal eden davalar, getirilen deliller muvacehesinde değerlendirilmekte ve buna göre ya her müddei hakkını almakta ya da suçlananın fiilinin sonucuna katlanarak adalet tecelli ettirilmektedir. Bundan dolayı her hukuk sistemi suçluyu doğru bir şekilde tespit edip cezalandırmak, yani adaleti temin etmek için ispat vâsıtalarına ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle İslam ceza hukukunda hâkimler hükümlerini ispat hakkı ortaya çıkaran her türlü ispat vasıtalarına dayandırarak, insanlar arası çekişmeleri, nizaları sona erdirmek suretiyle huzurlu bir toplum oluşmasına yardımcı olurlar. İşte buna dayandıracak olan vasıtalardan biri karinelere dir. Bunun yanı sıra çalışmamızda: el-Mâverdi'nin el-Havî el-Kebir isimli Eseri Esasında İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kısas Gerektiren Suçların İspatında Karine konulu bir çalışmaya sevk eden düşünce, el-Havî el-Kebîr isimli eser esas alınarak İslam ceza hukukunda hadd ve kısası gerektiren suçların ispatında kullanılabilecek karine ve emareleri, bunların önemi ve fonksiyonu ele alınacaktır.

Çalışma; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, sınırları, metodu ve kaynakları ele alınmaktadır. Birinci bölümde, Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suç kavramı ve İspatı başlığı altında, Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suçlar, İslam Ceza Hukukunda Suçların İspatı ve Suçların İspatında Karine yer almaktadır. İkinci bölümde ise Haddi ve Kısası Gerektiren Suçların İspatında Karine başlığı altında, Zina, Kazf, Sarhoşluk, Hırsızlık, Yol Kesme, İrtidat ve Bağy suçlarının ispatında karine ve Kısası Gerektiren Suçlarda Karine konuları ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise ulaşılan sonuçlara yer verilmektedir. Bu çalışmamızın başlığı: el-Maverdi el-Hâvî el-Kebîr isimli eser esasında İslam ceza hukukunda hadd ve kısas gerektiren suçların ispatında karinedir. Konusu İmam el-Maverdi ve kitabı, hadd, kısas, ispat ve karine olmak üzere farklı kavramları kapsamaktadır. Böylece bu kavramların açıklanması ve örneklendirilmesi kitabımızın ana hedefidir. Söz konusu, kavramların anlamları farklı olduğu için kitap metninin oluşturulması esnasında çeşitli fıkıh dallarına ait eserler kullanılmaktadır. el-Hâvî el-Kebîr adlı eser konumuza bağlı olduğu için en önemli ve en çok başvurulan eseri olmuştur. Bu çalışmada konumuz ile alakalı en çok istifade ettiğimiz ve Türkiye’de yazılmış olan üç eser olmuştur. Bunlar: Turan M. Fatih’a ait “İslam Hukukunda Karine” isimli Doktora Tezi, Şen Yusuf’a ait “İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vastası Olarak Karine” isimli Yüksek Lisans Tezi ve Yaylalı Davut’a ait “İslam Hukukunda Karine” isimli makaledir. Çalışmamızda kavramların Arapça tahlilini yaparken en çok başvurduğumuz kaynaklar; Farabi’nin “Es-Sıbah Tac el-Lüğat ve Sıbah el-Arabîyye” isimli eseri, Fayümi’nin “El-Misbah el-Münir fî Ğarâyib eş-Şerh el-Kebîr” isimli eseri, Hamiri’nin “Şamsü’l-ülüm va Dava’ kalamül’Arab minal’kulüm” isimli eseri, Humâm’ın “el-Mâruf İbn Humâm” isimli eseri, Razi’nin “Mu’cem Makayisil-lüğâ” isimli eseri ve Tehânevî’nin “Keşşâfî ıstılâhâtî’l-fünûn ve’l-’ulûm” isimli eseridir. Çalışmamız Şafii mezhebine bağlı olduğu için Şafii mezhebinin görüşlerine yer vermeye çalıştık. Bunu yaparken mezheplerin kaynaklarını kullanmaya gayret gösterdik. Bunlardan en çok istifade ettiğimiz mezhep eserleri şunlardır: Cuveyni’nin “Nihâyetü’l-Matlab fî Dirâyet’el-Mezheb”, Buğâ Muştafâ’nın “el-Fıkhu’l-Menbec’ alâ mezhebi’l-İmâmî eş-Şâfi’î rahimehullâhu te’âlâ”, Dimyâtî’nin “İ’ânetü’t-Talibîn alâ halli elfâzi Fethu’l-mu’in”, Şirâzî’nin “el-Mubezzeb fî fıkhi’l-İmâm eş-Şâfi’î”, Kâsim el-Ğazzî’nin “Fethu’l-karîbi’l-mucib fî şerhi elfâzi’t-Takrîb=el-Kavlu’l-muhâtâr fî şerhi Ğâyeti’l-ihtisâr”, Takıyyuddîn el-Huşnî’nin “Kifâyetü’l-Ahyâr fî Halli Ğâyeti’l-ihtisâr” ve Zekerıyyâ el-Ensârî’nin “Esne’l-me’tâlib şerhu Randî’t-tâlib”, Buceyrimî’nin “Haşiyetu’l-Buceyrimî alâ şerhi’l-Menbec=et-Tecrîd li nef’i’l-’Abâd”, Nevevî’nin “Randatu’t-tâlibîn” ve

Remlî'nin "*Fethu'r-Rahmân bi Şerhi Zubedi ibn Raslân*" isimli eserleridir. Şafî mezhebi dışında başka fıkıh mezheplerinin eserlerinden de istifade edilmiştir. Bunlar: Ebu'l Vefâ Afğânî'nin "*el-Aşl'ül Ma'ruf*", Ahmed 'Alâüddîn Ebû Bekr b Mes'ûd el-Kasani'nin "*Bedâ' 'in Ş-Şanâ' i fî tertîbi Ş-Şerâ' i*", Ebû Ya'lâ'nın "*el-'Uddetu fî usûli'l-fıkıh*", Merğînânî'nin "*el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*", Mevşîlî'nin "*el-İhtiyâr li ta'alili'l-Muhtâr*", Serahsî, "*el-Mebşûr*", ve Mâlik'in "*el-Muvatta*" isimli eserlerdir. Kada bağlı olduğu için kada ile ilgili eserlerinden de istifade ettik. Bunlardan en çok başvurduğumuz kitabı, Ra' fet'in "*En-Nizâmu'l-Kadâi fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*" isimli kitaptır. Yine bu çalışmamız ispat konusuyla ilgilenmiş olduğundan ispat konusu ile ilgilenen eserlerden de kullanmaya gayret gösterdik. Bunlar: Yıldız Kemal'in "*İslam Yargılama Hukukunda İspat Vastası Olarak Şabitlik*", Ebu Bekir Avad'ın "*Nizâmül-'ispat fil-fıkıh al'islami*", Muhammed Emin'in "*İslâm Ceza Muhâkemesi Usûlünde İspat Vâsıtaları ve Değişim*" isimli Yüksek Lisans Tezi, Abdolokolankouh'ın "*İslâm Hukukunda Suçun İspat Yolları ve Cezayı Düşüren Sebepler*" isimli Doktora Tezi ve Bozkurt Kenan'ın "*Kıyâfet ilmi, Türk edebiyatında kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivribisârî'nin Kıyâfet-nâmesi (Transkripsiyonlu metin inceleme)*" adlı Yüksek Lisans Tezidir. Aynı zamanda bu araştırmayı yazarken kullandığımız en önemli makalelerden bazıları da internetteki "*TDV İslâm Ansiklopedisi*" makaleleridir. Konumuzu oluştururken genel fıkıh kitaplarından istifade ettik. Bu bağlamda istifade ettiğimiz eserlerden bazıları: Cezerî'nin "*el-Fıkıh 'alâ mezâhibi'l-'erba'a*", Zuhaylî'nin "*El-Fıkhi'l-İslami ve Edilletuhu*", İbn Rüşd'in "*Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihayetu'l-Muktesid*" isimli eserleridir. Ayrıca çalışmamız suçlara bağlı olduğu için suçları ilgilendiren eserlerden istifade ettik. Bunlar: Taştanova Ayzada'nın "*İslâm Ceza Hukukunda içki içme ve sarboşluk (haddü Ş-şürb ve haddü's-sükr) ayırımı ve hukukî sonuçları*" adlı Yüksek Lisans Tezi ve 'Avde'nin "*et-Teşrî'u'l-Cinâiyyu'l-İslâmî mukarinen bi'l-Kânûni'l-Vez'î*" isimli eserlerdir

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. GENEL OLARAK İSLAM CEZA HUKUKUNDA SUÇ KAVRAMI VE İSPATI

1.1.1. Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suçlar

Suç, Arapça'da "cerime" kelimesiyle ifade edilmektedir. Arapça'da 'Curm' suç, günah¹, kabahat, cinayet anlamlarına gelmektedir². Suç, can ve mala karşı işlenen, İslam'ın haram kıldığı bir eylemin adıdır.

el-Havi el-Kebir isimli esere baktığımızda suça karşı uygulanan ceza kıstası esas alınarak şer'î hukukta suçlar; Cezası Kur'an-ı Kerim³ ve Sünnet aracılığıyla tayin edilen suçlar ve cezası hâkimlerin kararına bırakılan suçlar⁴ olarak iki temel başlık altında toplamak mümkündür. Ayrıca Suçları; kısas ve diyet gerektiren suçlar⁵, had gerektiren suçlar ve ta'zir gerektiren suçlar olarak üç başlıkta incelenebilmektedir. Burada had gerektiren suçları kısaca anlatacağız.

Haddi Gerektiren Suçlar

Haddi gerektiren suçları yedi başlık altında ele almak mümkündür.

Zina Suçu

Maverdi 'ye göre Zina bir erkeğin bir kadınla akitsiz veya akit şüphesi veya mülk veya mülk şüphesi olmadan cinsel ilişkiye girmesi olarak tarif edilmektedir⁶. Son indirilen kitap Kur'an-ı Kerim'de zina büyük bir günah olarak tanımlanıp ağır bir suç olarak belirtilmektedir. Zina ile alakalı birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin neredeyse tamamında zina çok büyük bir günah olarak ifade edilip ahlaksızlığa, kötülüğe ve çirkin bir davranışa sebep olması nedeniyle zinanın yasak olduğuna dair hükümler anlatılmaktadır. Allah: "Zinaya yaklaşmayın, çünkü o açık bir kötülüktür, çok kötü bir yoldur"⁷ buyurulmaktadır. Başka bir ayette: "Ve onlar ki Allah ile beraber başka tanrıya yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahı (nın cezası) nı bulur. Kıyamet günü onun için azap kat kat arttırılır ve o, azabın içinde hor ve hakir olarak ebedi kalır. Ancak tövbe edip inanan ve yararlı iş yapanlar, işte Allah onların kötülüklerini iyiliğe dönüştürecektir. Allah çok bağışlayandır,engin merhamet sahibidir"⁸ meallindeki ifadeyle müminlerin zinadan uzak durmaları gerektiği belirtilmektedir. Allah Te'ala bu ve benzeri ayetlerde zinanın açıkça bir fenalık olduğunu belirtmiş ve bu sebeple zinaya götüren ve ulaştıran her şeyi yasaklamıştır.

¹ Naşvan b. Saeed el-Yemeni el-Hamiri, *Şamsül'ulüm va Dava' kalamül'Arab minal'kulüm*, Thk. Hüseyin b. Abdullah el-Omari vd. (Beyrut: Dar Al-Fikr, 1999), 2/1056

² İsmail bin Hammad el-Cevheri el-Farabi - Ahmed Abdel Ghafour Attar, *Es-Sihah Tac el-Lüğat ve Sihah el-Arabiyye* (Beyrut: Darül-İlm li-lmalayen, 1987), 5/1885

³ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/184

⁴ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/412

⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/352

⁶ 'Alî b Muḥammed Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr fî fikhi mezhebi'l İmām'ş-Şâfi'î ve huve Şerḥi Muḥtaşar el-Muzenî*, thk. Şeyḥ 'Alî Muḥammed Mu'avviḍ ve Dğr (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 13/217

⁷ El-İsra Süresi 17/32

⁸ El-Fürkan Süresi 25/78

Hirabe

el-Havi el-Kebir isimli eserde hirabe, “kat’u’t-tarik” olarak belirtilir⁹. Açıklamak gerekirse, yol kesip güç kullanarak insanları öldürmekle korkutarak mallarını gasp etmektir¹⁰. Eşkîyalık olarak da ifade edebileceğimiz yol kesicilik, Müslümanların memleketinde Müslümanların mallarını zor kullanarak gasp etmek, insanların gözlerini korkutmak, halkın korkması için birtakım haydutların yolları tutması, insanların yollarını kesmesi biçiminde olmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de bu suça karşılık olarak ağır cezalar konulmuştur. “Allah’a ve Resulüne karşı savaşanlar” olarak adlandırılmışlardır. Bu mevzuyla alakalı ayette şu şekilde buyurulmaktadır: “Allah’a ve Resulüne (bunlara bağlı adil bir devlete ve hükümete karşı) savaş açanların ve yeryüzünde (ülkesinde ve bölgesinde) bozgunculuk çıkaranların (anarşiye ve isyana kalkışanların) cezası; (vuruşma anında) öldürülmeleri, (çarpması sonucu yakalananlardan tedhişçi ve tehlikeli olanların) asılarak idam edilmeleri (ve ibreti âlem olsun ve caydırıcılığı bulunsun diye herkese gösterilmeleri), veya (terörde çok ileri gitmiş, nice asker ve sivil masum insanı katletmiş, isyan ve bölücülüğe önderlik etmiş ise) elleriyle ayaklarının çaprazlama kesilmesidir. Yok eğer (istemeden ve bazı mazeret ve mecburiyetlerle anarşiye katılmış, sonra pişmanlık duymuşsa ve kendi bölgesinde kalması fitne ve fesada yol açacaksa, bunların ve yakınlarının da bulundukları yerden (başka yörelere) sürgün edilmeleri (ve böylece uyumlu ve yararlı vatandaş haline gelmelerine fırsat verilmesidir). Bunlar (onların) dünyadaki rezillikleridir, ahirette ise onlar için daha büyük bir azap (var edilmiştir).”¹¹

Maverdi’ye göre ayette belirtilen suç ve bahsedilen cezaî müeyyideler, ağırlık ölçüsüne göre şu şekilde sıralanmaktadır¹²; sadece birini öldürmüşse onlar da öldürülürler. Hem öldürüp hem de hırsızlık yaptılar ise öldürülüp asılırlar. Hırsızlık yaptıktan sonra insanların hayatlarını tehlikeye atanların bir eli ve bir ayağı çapraz olacak şekilde kesilir. Sadece hırsızlık suçu işlendiyse başka diyarlara sürülürler. Bu suçlardan birini ya da birkaçını işlemiş olan suçlu kendiliğinden teslim olur, işlediği suçlardan dolayı pişman olur ise verdikleri zararın gereği olan tazminle sorumlu tutulmakla birlikte had cezaları ortadan kalkar¹³.

Bağy

Maverdi bağy suçunun oluşmasını şu ayete dayandırmıştır¹⁴. “Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle savaşırırlarsa aralarını bulup barıştırın. İçlerinden biri ötekine saldırırsa, Allah’ın emrine dönünceye kadar saldırın tarafla savaşın. Eğer vazgeçerse artık aralarını adaletle düzeltin. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.”¹⁵ Bununla birlikte Hz. Ali’nin Cemel savaşında, Hariciler ve Muaviye ile olan mücadelesindeki tutumunu da temel almıştır¹⁶.

Konuyla ilgili Peygamber Efendimiz ’den rivayet edildiğine göre “...Yakın bir gelecekte değişik değişik gruplar ortaya çıkacaktır. -Bu sırada Hz. Peygamber sesini yükselterek- dikkatli olun! Millet toplu bir halde dirlik ve düzen içindeyken her kim ona baş kaldırırsa, bu baş kaldıranlar her kim olursa olsun boynunu kılıçla vurun”¹⁷ buyurmuştur.

⁹ Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/352

¹⁰ Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/360

¹¹ Abdullah-Ahmet Akgül Meali, (Erişim 12 Ağustos 2021), El-Maide Süresi 5/33

¹² Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/354

¹³ Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/368

¹⁴ Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/99

¹⁵ El-Hücret Süresi 49/9

¹⁶ Mâverdî, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 13/115

¹⁷ Ebû’l-Huseyn Muslim b el-Haccâc Muslim, *Şahîh*, thk. Muhammed Fu’âd ‘Abdûlbâki (Beyrut: Dâru İhyâ’i Turâsî’l-‘Arabî, ts.), “emara”, 1852.

Maverdi, siyasi iradeye karşı silahlı isyanın bağı suçunu meydana getirmesi için gerekli koşullar hakkında açıklama yapmıştır. Bu bağlamda, resmi devletten ayrılarak başka bir devlet kurmak amacıyla başka bir yere gitmesi ve yerleşmesi, ayaklanmada güç kullanılması, isyancıların bu konuda kendilerince haklı bir nedene (te'vile) dayanması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸

İrtidat

İrtidat dinden dönmek demektir¹⁹. Kur'an-ı Kerim'de irtidattan bahseden ayetler, mürtede mahsus olan uhrevi hükümleri açıklayarak dünyevi cezalarından bahsetmemektedir. Allah Kur'an'da "İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri sonra da inkârını arttıranları, Allah ne bağışlar ne de doğru yola iletir."²⁰ buyurmuştur. Yine de "...Sizden kim dininden döner, kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları, dünyada da ahirette de boşa gider. Bunlar cehennemlik olup orada ebedi kalacaklardır"²¹.

Yukarıda belirtilen ayetlerde de görüldüğü üzere dinden dönenler için ahiret hesabının olacağını bildirip, dünyevi bir ceza olduğundan söz etmemektedir. Bu nedenle fıkıh âlimlerinin irtidat suçu ile alakalı istifade ettikleri kaynaklar sünnet ve sahabe'nin icmasıdır²². Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde "Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz."²³ buyurmuştur. Bu hadise göre dinden dönmek için cezası olarak ölüm belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Hz. Ebu Bekir zamanındaki ridde savaşlarında sahabe'nin icma ettiğini ifade ettiler. Ayrıca hem Peygamberimiz dönemindeki hem de Hz. Ebu Bekir dönemindeki tüm riddet vakalarında, dinden dönenlerin düşman saflarına katıldıkları, İslam'a karşı cephe alarak düşman sayıldıkları görülmektedir.

Kazf

Kazf, zina iftirası suçudur²⁴. Bu suç, cezai ehliyeti tam olan bir kişinin, namuslu bir kimseye, iffetini ve onurunu zedeleyecek ya da onun soyunu inkâr ettirecek nitelikte sözlü olarak zina iftirasında bulunmasıdır. Bir kimseye zina iftirasında bulunan şahsa, "*Kâzif*"; kendisine zina iftirası bulunana ya da mağdura, "*Makzûf*" terimleri kullanılır. Zina iftirası suçunun sabit olabilmesi için; ithamın zina veya neseple ilgili olması ve zina sözcüğü kullanılarak yapılması, iffetine iftira edilen mağdurun muhsan, yani tam ehliyetli, hür, Müslüman ve namuslu olması; ithamda bulunanın akli dengesi normal, buluş çağına girmiş, suç kastı ve zina iddiası kanıtlanmamış olması gibi unsurların bulunması gerekir²⁵.

Kur'an Kerimde: "İffetli kadınlara iftira edip de sonra (söylediklerinin doğruluğuna dair) dört şahit getirmeyenlere, seksen değnek vurun ve artık onların şahitliğini ebediyen kabul etmeyin. İşte bunlar, fasıkların ta kendileridir."²⁶ Hadis şerifte Hz. Peygamber buyuruyor ki: "Yedi helâk ediciden kaçın! Sahâbîler: Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber: Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek,

¹⁸ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/102

¹⁹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 6/425

²⁰ En-Nisa Süresi 4/137

²¹ El-Bakara Süresi 2/217

²² Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/442

²³ Ebû 'Abdullah Muhammed b İdrîs eş-Şâfi'î, *Musnedu'l-İmâm eş-Şâfi'î*, thk. Seyyid Yûsuf 'Ali el-Atîâr - Seyyid 'İzzet (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1951), 2/86

²⁴ el-Huşnî Taqiyyuddîn, *Kifâyetu'l-Ahyâr fî Halli Gâyetu'l-İhtisâr*, thk. 'Alî 'Abdulhamîd Baltacı ve Dğr (Suriye: Dâru'l-Hayr, 1994), 478

²⁵ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/253-261

²⁶ En-Nür Süresi 24/4

yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir”.²⁷

İçki

İslam dini şarabı kesinlikle yasaklamıştır. Zira İslam, şarabı her türlü kötülüklerin anası saymış, sağlığın, aklın, canın ve malın telef edicisi olarak görmüştür. Kur'an-ı Kerim'de ve sünnette içki ile alakalı uyarılar vardır. Allah buyuruyor ki: “Ey İnananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları şüphesiz şeytan işi pisliliklerdir, bunlardan kaçının ki saadete eresiniz”²⁸. “Şeytan şüphesiz içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi”²⁹

Sünnette Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: “Muhakkak ki Allah Teâlâ içkiye, onu içene, dağıtana, satana, alana, yapana, yaptırana, taşıyana ve kendisine götürülene lânet etmiştir”³⁰

Maverdi'ye göre çoğu sarhoşluk veren her içkinin azı da haramdır³¹. Bu görüş ile ilgili delili Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: “Sarhoşluk veren her şey hamr sayılır. Her hamr da haramdır”.³² Böylece içinde alkol bulunan içki ve benzeri maddeleri içmekten veya kullanmaktan dolayı sarhoş olduğundan “hamr” adı verilir. Sarhoş eden maddeler, katı ve sıvı olmak üzere ikiye ayrılabilir. Afyon, esrar, eroin vb. maddelere uyuşturucu maddeler denilir ki, bunlar katı maddelere; şarap, rakı, viski vb. şeylere de içki denilir ki, bunlar da sıvı maddelere örnek olup bunlar hepsi haramdır³³.

Sirkat

Hırsızlık; iyi ve kötüyü ayırt edebilecek ergin bir insanın başkasına ait belirli bir miktardaki malı gizli bir şekilde çalması olayıdır³⁴. O halde hırsızlık suçunun sabit olabilmesi için suç failinde cezai ehliyet, çalınan malda herhangi bir ortaklık, akrabalık ve sıhriyetin olmaması ve suç kastının bulunması; çalınan malın, Maverdi'ye göre³⁵ en az çeyrek dinar miktarında ya da değerinde olması, başkasının hırsız altında bulunması, menkul olması; mağdurun, malın maliki veya hiç olmazsa zilyedi olması ve işlenen suçun kuraklık, savaş, isyan ve ekonomik krize benzer olağanüstü durumlarda vuku bulmaması gibi şartlar aranmaktadır. Hz. Peygamber “(Hırsızın) eli, çeyrek dinar ve daha fazlası (değere sahip mallar) için kesilir”³⁶ buyurmuştur.

²⁷ Ebû Dâvûd Süleymân b el-Eş'as b İshâk b Beşîr b Şeddâd b 'Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Şu'ayb Arnavut-Muhammed Kâmil qarh Beleli (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, ts.), “Vasaya”, 10 (2874)

²⁸ El-Maide Süresi 5/90

²⁹ El-Maide Süresi 5/91

³⁰ Ebû 'Abdillâh Ahmed b Muhammed Ahmed b. Hanbel, *Musnedu'l-Imâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût Murşid - 'Âdil (Beyrut: Mu'essestü'r-Risâle, 2001), 10/9 (5716)

³¹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/385

³² İmâm Mâlik, *el-Muvaṭṭa'u'l-İmam Mâlik*, thk. el-Muvaṭṭa' (Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâsi'l-'Arabî, 1985), 1/105.

³³ Ayzada Taştanova, *İslam Hukuku Bilim Dalı İslâm Ceza Hukukunda içki içme ve sarhoşluk (haddü's-şü'rb ve haddü's-sükr) ayırımı ve hukukî sonuçları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 10-19

³⁴ Şirâzî Ebû İshak, *el-Muhezzeb fî fîkhi'l-İmâm eş-Şâfi'i* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 3/353

³⁵ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/266

³⁶ Şâfi'i, *el-Musned*, 334

Allah “Erkek hırsızla kadın hırsızın o irtikâp ettiklerine bir karşılık ve ceza ve Allahtan (insanlara) ibret verici bir ukubet olmak üzere ellerini kesin. Allah mutlak galibdir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir”³⁷.

Kıyas veya Diyeti Gerektiren Suçlar

İnsanların canlarına ve vücut bütünlüklerine yönelik işlenen suçlar bu başlık altında ele alınabilir. Amden katil, bir insanın kastı olarak kanı haram olan bir insanı öldürmesi olayıdır. Cana kast ederek öldürenin aynı şekilde ölüm cezası alması yani kıyas olabilmeye için cinayeti işleyen şahısta bazı niteliklerin bulunması gerekmektedir. Kasıtlı adam yaralamanın ve öldürmenin yanında, darp etmek, kesici bir aletle zarar vermek, dayak atmak gibi insana yönelik saldırı ve eylemler kıyası gerekli kılmaktadır. Kasıtlı adam öldürmekle anlatılmak istenen canı kişinin zarar vermek maksadı ile işlemiş olduğu cinayettir. Kazara cinayet işleme suçu da diyet ödemeyi zorunlu kılmaktadır. Diyet ödeme yükümlülüğü kasten adam öldürme olayında kıyas imkânının olmadığı ve hataen cinayet ya da şüpheli cinayet durumlarında oluşmaktadır.³⁸

Ta’zir Cezasını Gerektiren Suçlar

Ta’zir suçları, günlük yaşamda rastlanan fiillerin suç sayılıp sayılmayacakları ve sayılmışsa haklarında nasıl bir yaptırım uygulanacağı, devlet başkanının, ona vekâlet eden yargıçların ve hatta yüksek devlet memurlarının takdirine bırakılan suçlardır³⁹. Ekseriyetle Kur’an-ı Kerim ve Sünnet esaslarınca yasaklanan fakat cezası tam olarak belirtilmemiş ya da mubah olmasına karşın, giderek topluma zarar veren bir nitelik kazanması nedeniyle devlet kanunlarınca suç sayılarak suça karşın verilen cezaları belirleyen fiillerdir⁴⁰. Meselâ rüşvet almak ya da vermek, faiz, sövme ve hakaret etmek gibi fiiller katien yasak olmasına karşın, bu suçu işleyenlere uygulanacak dünyevi yaptırım gösterilmiştir. Suçu işleyeninin durumu da göz önünde bulundurularak işlenen suçun büyüklüğüne göre bunları ta’zir kategorisi içinde bulunan cezalardan uygun olanıyla ceza verme hakkı ve yetkisi yargıcın kararına bırakılmaktadır. Ayrıca el-Havi el-Kebire baktığımızda genellikle had gerektirecek suçların şartları gerçekleşmemiş olduğunda ta’zir gerektiren suç kapsamında değerlendirilmektedir⁴¹.

1.1.2. İslam Ceza Hukukunda Suçların İspatı

İslami kaynaklarda ispat terimi “delil göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarmak” olarak ifade edilmiştir. İspat; mahkeme karşısında hukuki olarak kendisine çeşitli sonuçlar bağlanabilen herhangi bir konu ile alakalı, Şer’i hukukun koyduğu şartlara uygun olarak kanıt sunma eylemidir. Ceza sahasında ispat, suçu işlediği düşünülen kişinin suçunu kanıtlamak için mahkemede ortaya konan delillerin tamamını ifade eder. Suçu kanıtlamak için delilleri sunmak iddia makamının görevidir. İddia makamı savcı olabileceği gibi sanığın suçlu olduğunu düşünen kişi de olabilmektedir⁴².

³⁷ El-Maide Süresi 5/37

³⁸ Mâverdî, *el-Hâvi ’l-Kebîr*, “kitabül-Katil”

³⁹ Mâverdî, *el-Hâvi ’l-Kebîr*, 16/360

⁴⁰ Ebû Zekeriyâ Yaḥyâ b Şeref Nevevî, *Ravḍatu ’t-tâlibîn ve ’umdetu ’l-muttaḳîn*, thk. Zuheyr eş-Şâṣî (Beyrut: el Mektebetü’l-İslâmî, 1991), 10/174

⁴¹ Mâverdî, *el-Hâvi ’l-Kebîr*, 9/135

⁴² Avad Abdullah Ebu Bekir, *Nizamül-’isbat fi’l-fikhi’l İslami* (Medine: Medine İslam Üniversitesi Dergisi, ts.), 58/146-159; Abbas Abdolokolankouh, *İslâm Hukukunda Suçun İspat Yolları ve Cezayı Düşüren Sebepler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 19

“Hukuk dilinde ispat, istemin (davanın) konusu ile ilgili hukuksal sonucu öngören hukuk normundaki öge olayların gerçekleştiği hakkında yargıçta (hâkimde) kanaat oluşturmak için girişilen inandırma eylemidir. Kısaca bir vakıayı ispat etmek demek, o vakıanın doğruluğunu hâkime inandırmak demektir. Davaların ispatında kullanılan delillere, ispat vasıtaları, davanın ispat edilmesinin taraflardan hangisine düştüğüne de ispat yükü veya beyine külfeti denir”⁴³ Delil sunmanın dava edenin vazifesi olduğu anlayışı, bu delilleri toplamının davalıya yük olmaması, cinayet davalarında da delil yükünün davacı sorumluluğunda olduğu biçiminde bir anlayışı ortaya çıkarmıştır.

Bütün Fıkhi mezhepler arasında kabul gören en güçlü ispat vasıtaları ikrar, şahitlik ve yemindir⁴⁴. Bunların dışında da yazılı belgeler, keşif, bilirkişi raporları gibi deliller mevcuttur. Karine de bu deliller arasında yer alır. Burada kısaca en güçlü ispat vasıtası olan ikrar, şahitlik ve yemini tanıttıktan sonra karine konusunu ayrıntısıyla ele alacağız.

İkrar

İkrar, irade sahibi bir kişinin, kendi üzerine olan bir konuyu⁴⁵ sözle, dilsizse işaret ile göstermesidir⁴⁶.

Bununla alakalı çeşitli âyet-i kerimeler vardır. Bir âyette; “Ey iman edenler! Adaleti hakkıyla ayakta tutun ve kendi nefsiniz, ana- babanız ve akrabanız aleyhine de olsa şahitliği Allah için yerine getirin...”⁴⁷ buyurmaktadır. Geçen ayette “kendi nefsiniz ... şahitliği Allah için yerine getirin” ikrar demektir⁴⁸ çünkü ikrar hukuk dilinde, insanın kendi nefsine karşı hakkı söylemesidir. Şayet ikrar bir ispat olmasa idi Allah onu emretmezdi.

Şahitlik

Şâhit kelimesi incelendiğinde “*baẓır olmak, tamk olmak, görmek, kesin haber, bilgi*”⁴⁹ gibi anlamı olan şehâdet kelimesini çağrıştırmaktadır. Şahitlik; mahkeme karışışında bir kişinin başka birisinde olan hakkını ispatlamak için tarafların yüzlerine karşı şehadet ederim diye beyanda bulunmaktır⁵⁰. “İnsanlar arasında çeşitli vesilelerle münazaa ve münakaşalar, tarih boyunca olagelmış ve insanlık devam ettikçe de vukua gelecektir. Bir arada yaşayan toplumlarda münazaa ve anlaşmazlık hallerinde hakkı ispat etmek için çeşitli usuller takip edilmiştir. Yaratıklarının en iyi tanıyan Allah Teâlâ, kulları arasında cereyan eden bu gibi anlaşmazlıkların çözüm yollarını da en iyi şekilde gösterecekti. Bu itibarla kullarının haklarını ispat için onlara birtakım ispat usulleri ve vasıtaları göstermiştir. Bunların en kuvvetlilerinden birisi şahadet yani şahit tutmaktır. Çünkü yüzlerce, binlerce insana bir hâkim tayin edilebilmektedir. Her vuku bulan hadiseyi hâkimlerin takip etmesi veya o derecede şüpheye yer bırakmayacak bir delilin bulunması, çoğu zaman mümkün değildir.

⁴³ Kemal Yıldız, *İslam Yargılama Hukukunda İspat Vasıtası Olarak Şahitlik*, (2005), 16

⁴⁴ Muhammed Muştafâ el-Zuhaylî, *Vasâil el-İsbât fî 'ş-Şerî'atil-İslâmiyye fî 'l-Muâmelât el-Medeniyye ve 'l-Ahvâlî 'ş-Şahsiyye* (Beyrut: b.y., 1982), 1/24

⁴⁵ el-Gazzî İbn Kâsım, *Fethu 'l-karîbi 'l-mucîb fî şerhi elfâzi 't-Taqrîb=el-Kavlu 'l-muhtâr fî şerhi Gâyeti 'l-ihtîşâr*, thk. Bessâm 'Abdulvehhâb el-Câbî (Beyrut: Dâru İbn Hâzm, 2005), 185

⁴⁶ er-Remlî Şemseddîn, *Nihâyetu 'l-muhtâc ilâ şerhi 'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984), 5/76

⁴⁷ El-Nisâ Süresi 4/135

⁴⁸ Suleymân el-Mişrî Buceyrimî, *Haşiyetu 'l-Buceyrimî 'alâ şerhi 'l-Menhec=et-Tecrîd li nef'i 'l-'Abîd* (b.y.: Matba'atü'l-Halebî, 1950), 3/71

⁴⁹ Bugâ Muştafâ el-Hîn, *el-Fikhu 'l-Menhecî*, 8/211

⁵⁰ er-Remlî Şehâbeddîn, *Fethu 'r-Rahmân bi şerhi Zubedi ibn Raslân*, thk. Şeyh Seyyid b Şeltût (Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2009), 987; Ak, *İslâm Ceza Muhâkemesi Usûlünde İspat Vâsıtaları ve Değişim*, 73

Durum böyle olunca hakkı ispat için ve hakların zayı olmaması için şahit tutmak, insanlık hayatında en umumi ihtiyaçlardan birisi olmaktadır”.⁵¹

Bir ayeti kerimede belirtildiği gibi: “*Şâhitler, şâhitlik yapmak için çağırıldıklarında kaçmasınlar*”⁵² yani dava edenin talebi üzerine, şâhitlik etmek farzdır. Bunun sebebiyse şahitliğin dava edenin hakkı olmasındandır. Hz. Muhammed Efendimiz kendisine dava getirildiğinde şahit de istemiştir. Peygamberimizin bu isteği şahitliğin çok önemli bir husus olduğunu göstermektedir. Şehadet sözü tüm davalarda ve suçlarda şahitlikleri kapsamı açısından hakimler tarafından dikkate alınmıştır.

Yemin

Kelime olarak ant, kase, azmetme anlamına gelen yemin⁵² İslam Muhakeme Hukukunda hüküm delillerinden biri sayılmaktadır. Hukuk dilinde ise; söylenen bir sözün olumlu ya da olumsuz olarak Allah’ın adını anarak kuvvetlendirilmesi anlamına gelmektedir⁵³. Kur’an’da yemin üzerine pek çok ayet bulunmakta ve yalan üzerine edilen yeminlerin hem dünyada hem de ahirette bir karşılığının olacağı belirtilmektedir. Konuyla ilgili Hz. Peygamber bir rivayetine göre: “Delil getirme, iddia sahibine aittir. Yemin ise, iddiayı inkâr eden kimseye aittir”⁵⁴ buyurmuştur.

1.1.3. Suçların İspatında Karine

Karine Kavramının tanımı

Ka-ra-ne kökünden gelen Karine sözcüğü Arapça karışık olan bir mevzunun çözümünü sağlayan ipucu, işaret ya da emare anlamına gelmektedir. “Hukukta karine sözünden, varlığı bilinen müspet veya menfi bir vakıdan diğer bir müspet veya menfi vakianin veya hukuki durumun varlığı yahut yokluğu sonucu çıkarılmasına imkân veren bir kaide anlaşılır. Başka bir ifadeyle karine, belli bir olaydan, belli olmayan diğer bir olay için çıkarılan sonuçtur. Karinelerin ispat gücü, onun kuvvetli veya zayıf olmasına göre farklılık arz eder. Bazen kati delalet derecesine ulaşır. Kül veya dumanın ateşin varlığına delalet etmesi gibi. Bazen de ihtimal derecesinde olur. Karine ile delalet ettiği şey arasındaki ilgi aklen sabit olursa buna akli karine denir. Çalınan malın hırsızlıkla itham edilen kişinin yanında bulunması gibi. Karine ile delalet ettiği şey arasındaki ilgi örf ve adete bağlı olursa buna da örfi karine denir. Müslüman birinin Kurban Bayramı vaktinde bir koyun satın almasının onun kurban kesme niyetine delalet etmesi gibi”⁵⁵. Çalınan bir şeyi çalmakla suçlanan şahsın yanında bulunması gibi, karineyle delalet ettiği şey arasındaki bağ akıl yönünden sabitse bu akli karinedir. Herhangi bir Müslümanın kurban kesme niyeti ile Kurban Bayramı vakitlerinde bir kurbanlık alması gibi karine ile delalet ettiği şey arasındaki bağ örf ve adetlere bağlı ise bu örfi karinedir.

⁵¹ Yıldız, *İslam Yargılama Hukukunda İspat Vasıtası Olarak Şahitlik*, 53

⁵² Ebû'l-Ferec Cemâluddîn ‘Abdurrahmân b ‘Alî b Muhammed İbnu'l-Cevzî, *Nuzhetu'l-a'yuni'n-nevâzir fî 'ilmi'l-vucûh ve'n-nezâ'ir*, thk. Muhammed ‘Abdülkerim Kâzım er-Râdî (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1984), 641-643

⁵³ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b Şeref Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn ve 'umdetu'l-muttaķîn*, thk. Zuheyr eş-Şâşî (Beyrut: el Mektebetü'l-İslâmî, 1991), 11/3; el-Enşârî Zekeriyâ, *Esne'l-me'tâlib şerhu Ravdî't-tâlib* (b.y.: Dâru'l-Kitâbî'l-İslâmî, ts.), 4/240; Yusuf Şen, *İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Karine* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 16

⁵⁴ Şâfi'î, *el-Musned*, 191

⁵⁵ Davut Yaylalı, “İslâm Hukukunda Karine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/6 (1988), 54-60, 1

1.1.4. İslam Muhakeme Hukukunda İspat Vasıtası Olarak Karine

Öncelikle İslam Muhakeme Hukukunda karine ile amel edilmesi konusunda ileri sürülen görüşleri iki başlık altında ele almak, sonra da karine ile amel edilmesini uygun bulanlara göre kati ve zanni karine anlayışına yer vermek bize isabetli gözükmektedir.

Karine ile Amel Edilir Görüşü

El-Hâvi el-Kebîr isimli kitapta karineyle amel edilip edilmeyeceğine dair ifadeler bulunmamaktadır. Fakat fûru mevzular işlenirken aynı kitapta veya Şafî mezhebinin diğer eserlerinde karinenin İslam yargı hukukunda hüküm vermeye yardımcı olduğu ifade edilmektedir⁵⁶. Karine ile amel edilir diyenler şuna dayanmaktadırlar; Kur'an- Kerim'de Yusuf suresinde Yusuf (A.S.)'in kardeşleri kendilerinin doğru söylediklerini ispatlamak için babaları Yakup (A.S.)'a gerçek insan kanı olmayan kanlı bir gömlek getirerek Yusuf (A.S.)'ı kurt yediğini belirttiler⁵⁷. Görünüşte kuzu ya da oğlak kanı şeklinde yorumlanan yalancı kan, Yusuf (A.S.)'ın kardeşlerinin doğruluğunu gösteren bir karine olarak sunulmuştur. Yusuf (A.S.)'ın gömleğinin parçalanmamış olması kurdun yediğini gösterir herhangi bir iz, belirti v.b. olmaması; Yakub (A.S.)'a "Nasıl bir kurt ki Yusuf (A.S.) yiyor fakat gömleği parçalanmıyor?" sözünü söyletmiş ve neticede Yusuf (A.S.)'ın kardeşlerinin yalan söyledikleri sonucuna varmıştır.

Hiz. Peygamber (S.A.V.)'in uygulamalarına baktığımızda karinelerle amel ettiğini, karineler vesilesiyle birçok hakkı açığa çıkardığını ve adaleti sağlamada karinelere dayandığını görmekteyiz. Bedir Savaşı sırasında Ebu Cehil'i öldüren kardeşler olayı Peygamberimiz (S.A.V.)'e bildirirler ve Efendimiz (S.A.V.): "Onu hanginiz öldürdü?" diye sorar. Kardeşlerden her biri "Ben öldürdüm" diye cevap verirler. Efendimiz (S.A.V) kılıçlarını sildiniz mi? diye sorduğunda bu iki genç kardeş "hayır" dediler. Bunun üzerine Hiz. Muhammed (S.A.V) kılıçlarına baktı ve Ebû Cehil'in malının Muaz b. Amr b. el-Cemuh' un olacağına hükmetti. Gördüğünüz gibi bahsi geçen hadiste iki genç kardeş aynı şeyi söylemektedir. Neticesinde Peygamberimiz (S.A.V) hükmünü verirken kılıcın üzerindeki kana bakıp bunu ispat olarak kullanmıştır. Efendimiz (S.A.V)'in bu hükmünden de anlaşılacağı üzere iz, işaret ya da emare gibi karineler ile hüküm verilebilmektedir⁵⁸.

Efendimiz (S.A.V)'in sahabeleri de karinelere bakarak hüküm vermiş ve çoğu vakanın aydınlatılmasında karinelerle hareket etmişlerdir. İbn Mes'ud, Hulefâ-i Râşidîn, ve İmam Mâlik karineler ile hüküm verilebileceği hususunda aynı kanaattedirler. Hiz. Ömer eşi olmayan bir kadının hamile olması durumunda o kadının kocası olmadan hamile kalamayacağı zahir belirtisine dayanarak zina ettiğine hükmetmiştir. Hiz. Ömer ve İbn Mes'ud içki kokan ve kusmuşunda içki olan birine hadd uygulanacağına hükmetmişlerdir. Tüm bunların hiçbirine sahabeden karşı çıkan olmamıştır⁵⁹.

Karine ile Amel Edilmez Görüşü

Karine ile amel edilemeyeceğini düşünenler şu hadisi ispat olarak belirtmektedirler: Bir rivayette Peygamberimiz (S.A.V): "Eğer birisini ispatsız olarak recm edecek olsa idim, falanca (kadını) recm ederdim. Çünkü o kadının konuşmasında, tavırlarında ve kadının yanına

⁵⁶ Misal için Bkz. Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîr*, 17/380

⁵⁷ Bkz. Yusuf Süresi 12/17

⁵⁸ Muhammed Ra'fet Osman, *En-Nizâmu 'l-Ğadâi fi 'l-Fikhi 'l-İslâmi* (b.y.: Dâru'l-Beyân, 1994), 461-466; Yaylalı, "İslâm Hukukunda Karine", 3.

⁵⁹ Şen, *İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Karine*, 79-80

uğrayanların durumundan dolayı şüphelendirilmiştir⁶⁰. Bu hadiste Efendimiz (S.A.V) karineler ile amel edilmesini caiz görse idi kadını recm ederdi. Fakat kadının iyi birisi olmadığı ve toplumda fahişe olarak anıldığı görülmektedir. Ancak kadının bu durumu kendisinin itirafı ile de kesin olarak ispat edilmektedir. Yalnızca görünen karineler ile toplumun kadını fahişe olarak bilmesiyle hadd hükmü verilmez. Hadd hükmünün verilmesi için ispat ya da kendisinin itirafı gerekmektedir. Karineyle amel edilmeyeceği konusunda bu hadis-i şerif delil gösterilmiş ve kadının hamileliğinin ifşa olmasıyla kadının zina ettiğine dair hüküm verilmesinde İslam hukukçuları anlaşmazlık yaşamışlardır⁶¹.

el-Hâvî el-Kebîr adlı kitaba göre ikrar ve şahit olmadan hamilelik zinaya net bir karine olmamaktadır. Dolayısı ile hadd hükmü verilmemektedir. İmam Malik ise hadd uygulamaktadır. “Onlar zanna ve nefislerin alçak hevesine uyarlar” gibi benzer ayet-i kerimeler, karinelerle amel edilemeyeceğine dair delil getirmişlerdir. Nedeni karinelerin zanlara dayanmasıdır. Dolayısı ile zanlarla haddlere hükmedilmez⁶².

Katî Karineler

Yakin belirtmesi açısından yol göstermesi güçlü olan karinelerdir. Burada ismi geçen yakın sözcüğü şüphelere mahal bırakmayan kesin net bilgi anlamındadır. Karîne-i Kâtiya (kesin karine) doğruyu açığa çıkarmada kuvvetli karineler olmasından dolayı güçlü emare de denmektedir. Kesin karineye şöyle bir örnek verilebilir: Bir kimse elinde kanlı bıçakla bir yerden çıkarsa ve bu vaka olduktan hemen sonra bu eve girilse ve orada kesilmiş birisi olsa o kişinin kesilen kişinin katili olduğuna hüküm verilir. Genelde o kişinin kendini öldürmüş olabileceği ya da başkasının gelip cinayeti işledikten sonra başka bir yerden kaçtığı gibi bir düşünce akıllara gelmez. Fakat hâkim bir karara varırken çok dikkatli olmalı ve vaka detaylıca soruşturulmalıdır. Hz. Ali zamanında da böyle bir vaka yaşanmıştır. Elinde kanlı bıçak olan kişinin kasap olduğu ve bir ihtiyacı üzerine eve gittiği anlaşılmış ve bu olayla hiçbir alakasının olmadığı ortaya çıkmıştır⁶³.

Zannî Karineler (Delaleti Katî Olmayan)

Genellikle karar verirken hesaba katılabilen, ancak yalnızca kendisi ile ispatın imkânsız olduğu karinelerdir. Örfî karinelerin de dahil olduğu bu karineler kesin olmayıp İslam hukukçularının kesin hükümlerine dayanak olarak alınmamaktadırlar. Hâkimler bu karinelerden istifade etmektedirler. Çünkü çoğu dünyevi ve uhrevî işler, zanlar üzerine kurulmuştur. Zannın doğru olmaması nadirdir. Fakat her zanla yola çıkıp amel etmek de uygun değildir. Bu karinelerin adli durumlarda kullanılması diğer karinelerde de olduğu gibi hâkimin zekâsına, bilgisine ve yeteneğine bağlıdır⁶⁴.

⁶⁰ Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b Yezîd İbn Mâce, *Sünen*, thk. Muḥammed Fu’âd ‘Abdulbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-‘Arabîyye, ts.), “hudud”, 11 (No. 2559)

⁶¹ M. Fatih Turan, *İslam Hukukunda Karine* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 263-264

⁶² Mâverdi, *el-Hâvî 'l-Kebîr*, 13/227

⁶³ Yaylalı, *İslam hukukunda karine*, 2

⁶⁴ Şen, “*İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vasıtası Olarak Karine*”, 50

1.1.5. İslâm Muhakeme Hukukunda Karinenin Taksimi

Kazaî Karineler

Bu karineler, kadıların kendilerine gelen dava ve vakaların detaylarında kendileriyle hükme ulaşabildikleri alametlerdir. Yargıçlar, kazaî karineler vesilesiyle yaşanmış vakaların tecrübesiyle, karışık vakaları inceleyerek sonuca ulaşmada tüm zekâ ve yeteneklerini kullanmaktadır⁶⁵.

Misalen Müsned Ahmet, Şahîh Muslim, Şahîh el-Bukhârî ve değer hadis eserlerindeki bir rivayete göre Hz. Davud Peygamber döneminde yaşlı olmayan bir kadın bebeğiyle birlikte gezmeye çıktı. Oturmak üzere bir yeşillik bulup dinlenmeye başladılar. O sırada, yanında oturmak için çocuğuyla beraber başka bir kadın yanlarına gelmiş. Çocuklar yaşıt sayılırdı. Sonradan gelen kadın diğer kadından daha yaşlıymış. Kadınlar birbirleriyle muhabbet ederken çocuklar hemen önlerinde oynuyorlardı. Bu esnada yaşlı kadının çocuğu çalıların arkasına geçerek gözden kayboldu. Bulundukları ormanda aç bir kurdun olduğunu annesi bilmiyormuş. Kurt çocuğu görünce çocuğu elbisesinden tutarak götürdü. Kadın çocuğunun çığlık seslerini duyunca hemen sesin geldiği tarafa yöneldi. Fakat artık çok geçti. Kurt çocuğu yakalayıp kaçmaya başlayınca kadın da her ne kadar kurdun peşinden koşsa da yetişemedi. Genç kadın da tüm bu yaşananlar karşısında çok üzüldü. Diğer kadının oğlunun kendisine ait olduğunu iddia ederken, kendisinin olmadığını kendisi de çok iyi biliyordu. Genç kadın, bu çocuğun benim olduğunu bildiğinden bunu nasıl bir iddia yapacağını sormuş. Yaşadığın olaydan dolayı üzgün olduğunu biliyorum fakat bu acı benim çocuğuma kendi çocuğunmuş gibi davranman anlamına gelmez. Yaşlı kadın, gerçeğin bu şekilde olmadığını ve çocuğunun kurt tarafından kaçırılan değil, kaçırılan çocuğun küçük kadının oğlu olduğunu inatla belirtti. Kadınlar arasında husumet başlayınca orada yaşayan insanlar, bu konuyu dürüst ve adaletli Hz. Davut'a anlatmalarını istediler. Her iki kadın da bunu kabul ederek Hz. Davut'a doğru yola koyuldular. Genç kadın yaşlı kadının hiç korkmadan yalan söylediğine yemin etmiş. Üstelik yaşlı kadın yalanlarla kalmayıp Hz. Davut'u inandırmak için yalancı şahitler bile tutmuş ve neticesinde Hz. Davut'u inandırmayı başarmış. Hz. Davut'un çocuğun yaşlı kadına ait olduğunu belirtmesi üzerine genç kadın kahrından çok üzülmüş. Genç kadın bu sefer yaşlı kadına Hz. Davut'un oğlu Hz. Süleyman'a bu meseleyi danışmayı teklif etmiş. Çünkü yaşlı kadın onu da ikna edeceğinden gayet emindir. Hz. Süleyman her iki kadını da dikkatlice dinledikten sonra yanındakilerden bir bıçak getirmelerini istemiş. Çocuğu ikiye böleceğini ve böylece kadınlara pay edeceğini söylemiş. Genç kadın bunu duyunca annelik duygusuyla ani tepki göstermiş. Çünkü Hz. Süleyman'ın gerçekten çocuğunu öldüreceğini düşünüyordu. Çocuğunun saçının bir teline bile zarar gelmesini istemeyen genç kadın gözyaşları arasında: "Efendim, çocuğumun incinmemesi için iddiamdan çekiliyorum. Çocuğu bırak ve yaşamasına izin ver." Bunu duyan ve diğer kadının hiç rahatsız olmadığını gören Hz. Süleyman çocuğun gerçek annesinin kim olduğunu anlamış oldu. Çocuğun genç anneye verilmesine hükmetti⁶⁶.

Bahsi geçen olayda da görüldüğü üzere Hz. Davut ve sonrasında Hz. Süleyman da bazı karinelere dayanarak hükmetmişlerdir. Hz. Süleyman latife amaçlı çocuğu kadınlar arasında pay etmek için bıçak istemiştir. Çünkü kadınlardan hangisinin çocuğa karşı daha merhametli olduğunu görmek istemiştir. Bu ve buna benzer davalarda Hz. Davut ve Hz. Süleyman'ın almış olduğu kararlar ve bu kararlara varmak için ele aldıkları deliller bizler için birer misal temsil etmektedir.

⁶⁵ Turan, "İslam Hukukunda Karine", 30-31

⁶⁶ Ebû 'Abdirrahmân Ahmed b Şu'ayb b 'Alî el-Horâsânî en-Nesâî, *es-Sunenul'l-kubrâ*, thk. Hasan 'Abdulmun'im eş-Şelebi (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2001), "Kada", 29 (No. 5920).

Şer‘î Karineler

Kur‘an-ı Kerim ve Peygamberimiz (S.A.V)’in sünneti İslam hukukunun temelini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra kıyas ve icma da önemli yer tutmaktadır. Fıkıh usulünde şer‘î karinelerden kastedilen, Kur‘an-ı Kerim ve sünnette belirtilenlerin anlaşılmasıdır⁶⁷. Dünya hukukunda kanuni karine, İslam‘da şer‘î karine olarak geçmektedir. Misalen; Bakire bir kadın evlilik izni karşısında sessizliğini koruyorsa bu izin verdiği anlamına gelen bir karinedir. Çünkü bir hadiste buyrulduğu üzere; “Dul danışana kadar evlenmez ve izin isteyene kadar bakireyle evlenmez”. Peygamberimize: “Ey Allah‘ın Resûlü, onun izni nasıldır?” diye sorulduğunda “Sessiz olmak” demiştir⁶⁸.

Aklî Karineler

Fıkıh alimleri aklî karinelerin bir hedef için ayrılan esaslardan ortaya çıktığını açıklamışlardır. Çocuklar ve akıldan eksik olanlar teklif ehliyetinin dışında kabul edilir. İslam alimlerince de bu böyledir. Kuran Kerim‘de: “Yoluna gücü yetenlerin o Evi haccetmesi, Allah‘ın insanlar üzerindeki bir (hakkı)dır”⁶⁹. Burada geçen insan sözcüğü geneldir, fakat deli ve çocuk hacdan anlamayacağı için bundan sorumlu değildir⁷⁰.

Yine de Kuran kerimde Allah şöyle buyuruyor ki: “Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk edin ki (Allah‘ın) azabından korunasınız.”⁷¹ Buradaki anlam da aklî karineyle yalnızca buna ehil olan kimselere özgü verildiği görülmektedir. Yine de Allah Kuran Kerimde şöyle buyuruyor: “Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle (Allah‘ın huzurunda eğilenlerle) beraber eğilin.” ve “Ey iman edenler! Allah‘a karşı gelmekten sakınmanız için oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, size de farz kılındı.” gibi şer‘î sorumluluklar hakkındaki hükümlerin hepsi aklî dengesi yerinde olmayanlar ve buluş çağına ermemiş kişiler için geçerli değildir. Burada esas olan akıldır. Şer‘î hükümler de aklın gösterdiği bu hükme işaret etmektedir. Misalen; Yüce Allah‘ın “...De ki: Her şeyin yaratıcısı Allah‘tır. O, tektir, kahreden (her şeye üstün gelen)dir.” ayeti, Celîl olan Allah‘ın dışındaki şeyler ile (akıl tarafından) tahsis edilmiş ve böylece hâss olmuştur: Allah yaratılmış değildir; sonsuz ve ebedidir⁷².

Maddî Karineler

Bir suç olayındaki olayın aydınlığa çıkabilmesi için suçlunun üzerindeki eşyalardan suçun işlendiği yerdeki eşyalara, suçla alakalı iki tarafın da ruhsal ve fiziksel hallerinden her türlü emareye kadar her şeyi kapsamaktadır⁷³. Örneğin; bir hırsızlık vakasında hırsızın etraftaki parmak izi ve suçun işlendiği yerdeki hırsıza ait her şey maddî karinedir. Günümüzde maddî emareler olarak adlandırılan böylesi emare ve işaretler bir bakıma maddî karine olarak geçse de günümüz hukukunda ekseriyetle karine, belirli olandan belirsiz olana kavuşmadaki usulün adı olarak bilindiğinden bazı zamanlar bu tarz işaretlere maddî delil, ispat terimlerinin söylendiğine de şahit oluyoruz. Hem işaret, emare gibi maddî maddî unsurları, hem de bununla bağlantılı olarak neticeye

⁶⁷ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 228

⁶⁸ Ebû ‘Abdillâh Ahmed b Muhammed Ahmed b. Hanbel, *Musnedu‘l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu‘ayb el-Arna‘ût Murşid - ‘Âdil (Beyrut: Mu‘essestü‘r-Risâle, 2001), 15/371 (No. 9605).

⁶⁹ Âl-‘İmrân Süresi 3/97

⁷⁰ Turan, “İslam Hukukunda Karine”, *Atatürk Üniversitesi*, 58-60

⁷¹ Al-Bakarah süresi 2/21.

⁷² Muhammed b Huseyn b Muhammed b Halef Ebû Ya‘lâ el-Ferrâ‘, *el-‘Uddetu fi uşûli‘l-fıkh*, thk. Ahmed b ‘Alî el-Mubârekî (b.y.: y.y., 1990). 2/468

⁷³ Turan, “İslam Hukukunda Karine”, *Atatürk Üniversitesi*, 244

ulaşma hedefisini benimseyen manevi unsurları içinde barındırmasından dolayı İslam hukukuna göre karine olarak belirtilmektedir. Bazı ceza ve hukuk davalarında bu karinelere sıkça başvurulmaktadır⁷⁴.

Fakat El-Havî El-Kabîr adlı kitabında Maverdî belirttiğine göre hamilelik, içki kokusu, parmak izi ve benzer maddi karinelerle hadd cezasını hükmedilmemektedir⁷⁵.

Örfî Karineler

Fıkıh eserleri incelendiğinde örfî karinelerin uygun olup olmadığı hususu fıkıh alimleri arasında ihtilaf çıkmamıştır. Fakihler bu hususta hemfikirlerdir. Örfî karinelere örnek vermek gerekirse; bir satış anlaşması yapıldığında, alıcı ve satıcı arasında takas aracı olan para, lira gibi maddi ifadelerden o bölgede örfen hangi anlam çıkarılıyorsa ona göre algılanacağı ve diğer manaların dışarıda bırakılacağı İslâm âlimleri tarafından belirtilmektedir⁷⁶. Mesela birisi “kim evime girerse ona ihsan ederim” derken bu sözü örf karinesiyle melek ve hırsızın kapsam dışı olduğu anlaşılır.

Hal Karineleri

Hal karineleri, konuşanın sözlerinden değil, konuşanla ilgili zarflardan türetilmiştir. Misalen, bir kimse “İnsanları gördüm” der ise burada geçen ‘insanlar’ kelimesi genel olarak insanları ifade etmektedir. Fakat, hal karinesi ile belirli insanlar denilmektedir. Çünkü herkesi görebilmesi mümkün değildir. Aynı şekilde birisi “bu fetvayı alimlerden öğrendim” dese, alimler terimi âmm olmasına rağmen sınırlı sayıda alimleri kastettiği hal karinesiyle anlaşılır. “Hal karineleri hakkında benzer ifadeleri kullanan âlimlerden İbn Burhân ise, Bir Efendi kölesine sofrada iken bana su getir” dediğinde, suyun umumiyet bildirmeyip sadece içilebilecekleri kapsadığı hal karineleri ile anlaşılır. Fakat efendisinin ihtiyaç giderirken su istemesi durumunda ise, su kavramının âmm olduğu ve bütün suları içerdiği de yine hal karineleri ile bilinir. İbn Burhân'ın yukarıdaki ifadelerine yer veren ve hal karinelerini âmmı tahsis eden kısımlardan birisi olarak gören Karâfî de bu konuda şunları söylemiştir: Bir adam bütün âlimler ile sohbet ettim ama Zeydi'den daha âlimini görmedim dediğinde buradaki âlimler lafzı umumiyet bildirmemektedir. Çünkü hal karinesi o kişinin sadece zamanındaki âlimlerle sohbet ettiğini, geçmiş ve gelecekteki âlimlerle burada bulunmasının imkânsız olduğunu gösterir İslâm âlimleri hal karinelerinin muhassaslardan olduğu yönünde bilgiler vererek, yukarıdaki gibi örneklerle bazı açıklamalarda bulunsalar da Kur'ân ve hadisten bu konuya dair bir misal vermemişlerdir. Ancak, hal karinelerinden sayılan fakat önemine binaen farklı başlık altında sunmayı tercih ettiğimiz siyak karinesi ile âmmın tahsisine dair naslardan birçok örnek verdikleri görülmektedir.”⁷⁷

1.1.6. Karine ile İlgili Yakın Terimler

Karine kavramıyla yakın anlamlarda kullanılan bazı terimler vardır. Bu terimler ile ifade edilen manalar çoğu sefer karine kavramı kapsamına girdiği müşahede edilmektedir.

⁷⁴ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 244-245

⁷⁵ Bkz. El-Māverdi, *el-Hāwī el-Kabīru*, 13/72

⁷⁶ Başka örnekler için Bkz. El-Māverdi, *el-Hāwī el-Kabīru*, cilt.5 Bey' bölümü

⁷⁷ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 126-127

Emare

Emare: Sözlükte, işaret, iz, nişan ve belge manalarına gelmektedir. Emare terim olarak doğru bir bakışla işaret ettiği şeyin varlığına kesin olmayarak götüren işaret şeklinde anlatılmıştır. Zannı, bilgiye ulaştıran bir araç olarak ele alınmakta ve kesinlik bildirmemektedir⁷⁸. Örneğin havanın bulutlu olması yağmur yağacağı neticesini ortaya çıkarmakta ve böylece bulutlar yağmura işaret etmektedir. Ancak her zaman bulut olduğunda yağmur yağmamakta, bulutun varlığı yağmurun yağmasını gerektirmemektedir. el-Hāvī el-Kebīr kitabı çoğu emarenin zanniliğinin vurgulanmasına rağmen⁷⁹, Maliki mezhebi gibi diğer mezheplerde furu fıkıh eserlerinde emarenin yalnız zanni olmayıp, kat’i haller için de karine ile eş anlamlı olarak birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Emare ile karine arasındaki farklılıklar ve ortak yönlerle ilgili bazı tespitler yapılmıştır. Emarenin fıkıhçıların bazıları tarafından sadece zanni bilgiye götüren bir vasıta olarak değerlendirildiğini, ancak karinenin ise hem zanni hem de kat’i bilgiye götüren bir vasıta olarak görüldüğünü belirtebiliriz. Gerek günümüz hukukunda gerekse günümüz İslâm Hukukçularının ifadeleri göstermektedir ki, karine ile emareyi birbirinden ayıran en önemli fark, emarenin yalnızca maddi olguları kapsaması ve duyu organlarıyla hissedilebilir olmasıdır. Karine ise hem maddî hem de manevî unsuru olan bir terim olmaktadır⁸⁰. Bu durumda karine daha geniş bir kavram olduğunu ifade etmek mümkündür.

Delil

İmam el-Gazālî delili şu şekilde tarif etmiştir: “Yeni bir bilgi meydana getiren yani sonuca ulaştıran iki öncülün birleşmesidir”. Seyyid Şerîf el-Cürcânî ise delili, Fahreddin er-Râzî’ye uyarak “bilinmesi başka bir şeyin bilinmesini gerektiren şey” olarak tanımlamaktadır⁸¹.

Delil ile karine arasındaki ortak yönlerle ilgili bazı tespitleri şöyle yapabilmektedir. Delil ve karine her bir hem kesin hem de zannı kendileriyle şer’ hükme ulaşılan şey olduğu için “fıkıh usulünde delil kelimesinin karine anlamında geçtiğine ve bazen birbirlerinin yerine kullanıldıklarına da rastlanılmaktadır. Bununla birlikte delil kavramının yerine İslâm Hukukunda çoğu kere hüccet, beyyine, karine gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir”.⁸²el-Havi el-Kebir isimli eser incelediğinde delil bir şey hakkında olumlu veya olumsuz hükmü vermeye götüren şey şeklinde ifadeye yer verilmiş, delillin hem akli⁸³ hem de nakli olarak kullanmış olduğu görülmüştür⁸⁴.

Delil ile karinenin ortak yönleri ile alakalı bazı tespitler şu şekilde açıklanabilmektedir; Delil ve karinelerin her biri hem kesin hem de zannı şer’ hükme ulaştıran şeyler olup ayrıca fıkıh usulünde delil kelimesinin karine anlamına geldiğine ve bazen bu iki kelimenin birbirlerinin yerine kullanıldıklarına da rastlanılmaktadır. Bununla birlikte İslâm Hukukunda delil kavramının yerine çoğu kere hüccet, beyyine, karine gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir⁸⁵.

⁷⁸ Muhammed Ali b. Ali Tehânevî, *Keşşâfû ıstılâhâtî l-fünûn ve l-‘ulûm*, nşr. Ali Dahrûc, Abdullah Hâlidî (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996), 1/793

⁷⁹ Misal için bkn. El-Mâverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 8/23

⁸⁰ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 19

⁸¹ Yusuf Şevki Yavuz, “Delil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (30 Temmuz 2021).

⁸² Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 20

⁸³ Misal için Bkn. El-Mâverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 15/54

⁸⁴ Misal için bkn. El-Mâverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 13/322

⁸⁵ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 24-26

Mecaz

Maverdi'ye göre mecaz gerçek manasının amaçlanmadığını belirten bir ilgi ya da karineden dolayı konulduğu anlamdan başka bir anlamda kullanılan sözdür⁸⁶. Misalen “aslan Mehmet” denildiğinde kastedilen mecazi anlam yani cesurluk özelliği açısından, aslan sözünün gerçek anlamı ile kullanıldığı anlam arasında bir benzerlik bağlantısı vardır⁸⁷. Şayet mecazdaki ilgi “benzerlik” ise buna “istiare”, benzerlikten başkasıysa buna “mecaz-ı Mürsel” denilir. Benzerlikten başka ilgi çeşitlerine misal olarak “cüzilik-küllilik” bağlantısı söylenebilir⁸⁸. Örneğin Kur'an'daki “boyun (köle) azadı” lafzında, kölenin bir cüzü (boyun) söylenip köle kastedilmiş⁸⁹, “parmaklarını kulaklarına tıkarlar” lafzındaysa parmaklar söylenip parmak uçları kastedilmiştir⁹⁰.

Karineye gelince sözün gerçek anlamında kullanılmadığını belirtmeye, elverişli belirti demektir. Karine, duyu organları ile sağlanan bilgiye (hissî), sözü kapsayan koşullara ya da şer'i temellere (şer'i) dair olabilir. İmam el-Māverdi el-Havī adlı kitapta belirttiği gibi karineden amaç, konuşan tarafından sözün gerçek anlamının söylenmek istenmediğini, konuşanın mecazî anlamı belirtmek istediğini göstermeye yarayan iz ve işaretir⁹¹.

Örneğin “Bu ağaçtan yedim” denildiğinde, o ağacın değil meyvesinin yendiği anlaşılır⁹². İkinci örnek olursa (Mekke'den hicretinde) Peygamber Efendimizi Medinelilerin gördükleri zaman “Dolunay (ayın on dördü) doğdu” demeleri gibi. Bu ifade gökte on dördüncü gecesindeki ayın aydınlık ve parlaklığı ile Peygamberimizin mübarek yüzünün nuru arasındaki ortak özelliğe dayanmaktadır. Maverdi ve diğer fıkıh alimlerine göre mecazın hükmü şudur: Gerçek anlama göre anlama fırsatı bulunduğu sürece mecazî anlama göre yorum yapılamaz⁹³; Kelâmda “aslolan manayı hakikîdir.”⁹⁴ Hakikî anlama göre anlamayı engelleyen bir alaka veya karine varsa, o zaman bu yönde yorum yapmak ve söze mecazî anlamın hükmü bağlamak gerekir çünkü: “Kelâmın i'mali ihmalinden evlâdır”⁹⁵, “manayı hakikî müteazzir oldukça mecaza gidilir”⁹⁶

Şafii mezhebine göre İslam ceza hukukunda suçun ispatı esnasında bazı durumlarda mecaz lafzi ile konuşanın niyetine suçun sabit olduğunu ifade edebilmektedir. Mesela: Bir kimseye “ya ahır”, “ya fasık”, ya da “ya facir”, deyince, O ne kast ettiğini sorup eğer bu cümlelerden “zaniye” kast ettiyse o zaman kazf suçun cezasını uygulayıp zina kazf kast etmediyse kazf suçun cezası olmayıp ta'zîr uygulanabilmektedir⁹⁷.

⁸⁶ Bkz. El-Māverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 10/167

⁸⁷ Muhammed Al-Hasan el-Şinkiti, *Şerh el-Varakāt fî uşûli 'l-fıkh*, ts. 2/11

⁸⁸ Ebû Bekir ed-Dimyâtî Bâ Bekrî, *İ'ānetu 't-Ṭalibîn 'alâ halli elfâzi Fethu 'l-mu 'în* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1997), 1/194

⁸⁹ Dimyâtî Bâ Bekrî, *İ'ānetu 't-Ṭalibîn*, 4/368

⁹⁰ Ahmed bin Omar bin Musa'ed el-Hazmi, *Şerh Mühtasar et-Tahrir li-Futuhi Ebu Abdullah* (Şamile Maktabası, ts.), 12/2

⁹¹ El-Māverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 10/167

⁹² Vahbat Zuhayru, *Uşûlu 'l-fıkh* (IslamKotob, 1996), 308

⁹³ El-Māverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 5/8

⁹⁴ Halid Ramadan Hasan, *Mü'cem Uşûlu 'l-fıkh* (IslamKotob, ts.), 243

⁹⁵ Ahmed b Eş-Şeyh Muhammed ez-Zerkâ(1357/1938) Ez-Zerkâ, *Şerhu 'l-kavâ 'idi 'l-fıkhıyye* (Suriye: Daru'l-Kalem, 1989), 315

⁹⁶ Zerkâ(1357/1938) Ez-Zerkâ, *Şerhu 'l-kavâ 'idi 'l-fıkhıyye*, 317

⁹⁷ Māverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 13/261

Beyyine

Şer'i kavram olarak beyyine; dava edenin iddiasında doğru olduğunu ispat eden delil manasındadır⁹⁸. Dâva hususunda asıl kaide; Efendimiz (S.A.V)'in şu mübarek sözüdür; "Eğer insanlara sırf iddialarından dolayı istedikleri verilse, onlardan bir topluluk diğer topluluğun kanını ve malını ister. Lâkin davacının beyyine getirmesi, davalının da yemin etmesi gerekir."⁹⁹ Diğer bir rivayetteyse; "İnkâr edene yemin düşer."¹⁰⁰ denilmektedir. Rivayete göre; Hadram'lı ile Kindeli iki kişi bir mevzuda ihtilafa düştükleri için davalaşmak üzere Efendimiz'in huzuruna çıkmışlardı. Efendimiz davacı olana; "Beyyinen var mı?" diye sormuş, o da "hayır" diye cevap verince, Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: "Öyleyse ancak davalıya yemin ettirebilirsin"¹⁰¹.

El-Maverdî ve diğer İslâm Hukukçularının çoğunluğu tarafından Kur'an ve Sünnette en önemli ispat vasıtası olarak şahitliğe dikkat çekilmesi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bu konuda rivayet edilen hadislerde genellikle beyyine kelimesiyle şahitliğin kastedildiğinin düşünülmesi sebebiyle, beyyine kelimesiyle çoğu zaman şahitlik kastedilmiştir¹⁰².

Beyyine ile karinenin ortak yönleri ile alakalı bazı tespitler şu şekilde açıklanabilmektedir: Fakihler "beyyine kelimesiyle şahitliğin kastedildiğinin düşünülmesi nedeniyle, beyyine kelimesinin manası sadece şahitlikle sınırlandırılmasını savunmuş olmasına rağmen İbn Kayyim ve diğer fakihler beyyine hakkı ispat eden her şey olarak tarif etmiş, olayla ilgisi olup, olayı yansıtan ve ispat açısından önem arz eden, akla uygun her türlü araç ve vasıtayı beyyine olarak"¹⁰³ tarif etmişlerdir. Bu nedenle karine de dâhil olmak üzere beyyine, iddiasını doğrulayacak ve lehine hüküm verilmesini sağlayacak her şey anlamında kullanılabilmektedir.

Alâmet

İmam el-Maverdi el-Havi el-Kebir isimli eserde¹⁰⁴ diğer usul eserlerinde de alâmet kelimesini kullanarak işaret, delil, iz ve benzer manalarına kastetmektedir. Alâmet denildiğinde anlatılmak istenen türe sırf alâmet denilir. Yukarıda belirttiğimiz tanım bu tür için de geçerli olmaktadır. Bu türe ezan, namaz tekbirleri misal olarak gösterilebilir. Bunlar temsil ettikleri bütünün birer alâmeti durumundadırlar. Şer'i illetler kendi hükümlerini zorunlu (vacip) kılmaz. Aksine Şari' onları vacip kılar. Buna göre, illet olarak nitelendirilen şeyler alâmet ve delil olarak da nitelendirilebilir. Ancak yalnızca delil ve alâmet olanlar hükümlere dokunmadıklarından "illet" olarak nitelendirilmeleri caiz değildir. Şart bölümünde bu tür tanımlanmıştı. Bu türe şart anlamındaki alâmet denilmesinin sebebi, bu tür alâmetin hükme delalet etme manasını taşımasından dolayıdır. Bu türe de şart bölümünde izah ettiğimiz, recm cezasının uygulanabilmesi için iffetli olmanın gerekliliği misalini gösterebiliriz.¹⁰⁵

⁹⁸ Ömer Tozal, "İslam Muhâkeme Hukukunda Beyyine (İbn Kayyim Örneği)", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2017), 351-362

⁹⁹ Ebu'l Huseyn İmâm Müslim b. Haccâc, *el-Musnedi's-şahîhi'l-muhtaşar bi nakli'l-'adli 'ani'l-'adli ilâ Rasûlillah sallallâhu 'aleyhi ve sellem*, thk. Muhammed Fu'âd 'Abdulbâkî (Beyrut: Dâru İhyâ' i't-Turâsi'l-'Arabî, ts.), "el-yemin 'ala el-Muddei eleyh", 1711.

¹⁰⁰ Ebû Bekr 'Abdurrezzâk eş-Şan'ânî, *el-Muşannef*, thk. Hâbü'r-Rahmân el-A'zamî (Hindistan: el-Meclisu'l-İlmî, 1982), 8/272 (15187).

¹⁰¹ Ahamd b. El-Hüseyn el-Bayhakî, *es-Sünnen eş-Sagîr lil-Bayhaki*, Thk. 'Abdül-Mu'tî, (Pakistan: Dar el-Kutb el-'ilmiyye, 1989), 4/167 (No. 10803)

¹⁰² Bkz. El-Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 6/59.

¹⁰³ Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 3/25.

¹⁰⁴ Bkz. El-Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 3/25.

¹⁰⁵ Ali Bardakoğlu, "Kasâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 03 Eylül 2021.

Alâmet ile karine arasındaki farklılıklar ve ortak yönlerle ilgili bazı tespitler yapılabilmektedir ki “alâmet kelimesi, fıkıh usulünde oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu yönüyle alâmetin karine ile tam olarak mana birliktelikleri bulunmamaktadır. Nitekim karineler illet ya da şart manasında kullanılmamaktadır. Fakat bu manaların dışında alâmet genelde karine ile eş anlamlı kullanılmıştır. Bu yüzden fıkıh usulünde alâmetin karine ve ayrıca emare ile eş anlamlı olarak kullanıldığı sıklıkla görülmektedir. Furu fıkıhta ise alâmet, ispatı istenen bir şeye veya vakiya harici, görülebilen bir işaret olmaktadır. Bu yönüyle alâmet kelimesi, emare ve delalet gibi furû fıkıhta karine yerine en çok kullanılan kavramlardan birisidir. Nitekim karinenin ispat vasıtalarından birisi olduğunu savunan İslâm âlimlerinin delil olarak gösterdiği ayetlerin birçoğundaki alâmet kelimeleri, Hz. Peygamber (s.a.v) ve sahabelerin hüküm verirken dayandıkları birtakım alâmetler, görüşlerine mesnet olmuştur”¹⁰⁶.

Burhan

Burhan: Kat’î olan kanıt anlamındadır. Burhan: Mukaddimât-ı yakîniyyeden müteşekkil, şartlarını câmi olan mantikî kıyâstır ki, netice hakkında ilm-i yakîn ifâde eder.”¹⁰⁷

Kur’ân-ı Kerîm’de, Efendimizle tartışan Yahudilerden ve Allah ile birlikte başka ilâhlara da tapan müşrik ve putperestlerden bu konudaki iddialarını kanıtlayacak burhanlar istendiği bildirilmektedir¹⁰⁸. Bu izah edilen burhanın, tüm kuşkuları yok edecek şeffaflıkta ve itirazlara yer bırakmayacak kesinlikte bir kanıt olduğuna işaret edilmiş, dolayısıyla bir iddianın kabul veya reddedilmesi bu şekilde bir ispata bağlanmıştır.

İmam el-Maverdi el-Hâvî isimli kitabında ekseriyetle dava konusunda beyanda bulunurken burhan kelimesini sıkça kullanmıştır. Örneğin şahitsiz davalarda burhan olmayan davalar bir olarak nitelendirilmiştir¹⁰⁹. Yani meselelerde burhan lafzı kullanarak beyyine veya şahit anlamını amaçlamaktadır. Bu şekilde burhanda esas olan, ihtiva ettiği bilginin doğru olmasıdır. Belli mantık kalıpları uygulanarak doğruluğu kanıtlanamayan bilgi burhan anlamına gelmez. Birçok hadiste de burhan aynı anlamda kullanılmış, bunun yanında sadakaya, verenin imanına ispat olması itibariyle burhan olarak nitelendirilmiştir¹¹⁰.

Burhan ile karine arasındaki farklılıklar ve ortak yönlerle ilgili bazı tespitler yapılabilmektedir ki “karine de burhan gibi bir delildir. Fakat karine hem zannı hem de kat’î bilgiye götürebilen bir delildir. Bu açıdan sadece kat’î karine ile burhan benzerlik arz etmektedir. Diğer hususiyetleri itibariyle karine ile burhan farklılık göstermektedir. Bu yüzden kat’î ve kesin delil olarak kullanılan burhan ile karine kelimeleri birbirleri yerine kullanılmamaktadır”¹¹¹.

¹⁰⁶ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 37

¹⁰⁷ Naşvân b. Saed el-Humayrî el-Yamanî, *Şamsül-‘Ulûmu va Davâu Kalâmül-‘Arab Minal-Kulûm*, Thk. Hüseyin b. ‘Abdullah el-‘Umayrî ve Muṭahhir b. ‘Alî el-İryânî - Yusuf Muḥammad ‘Abdullah, (Beyrut: Dar el-Fikr, 1992), 496

¹⁰⁸ Misal için bkz. El-Bakara 2/111

¹⁰⁹ Misal için bkz. El-Māverdi, *el-Hāvî el-Kabîru*, 3/17

¹¹⁰ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 36-37

¹¹¹ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 39

Hüccet

Hüccet, “bir davanın sıhhatine delâlet eden şey” anlamındadır. Hüccet kelimesinin çoğulu hüccettir. Terim olarak hüccet; kesinliğine bakılmaksızın mutlak kanıt anlamındadır¹¹².

El-Hâvî adlı kitapta beyyine hüccet denir ibaresiyle de bu mevzuya işaret edilmiş ve hem beyyine ile hem de hüccet ile şahitlik, ikrar ve yemin gibi hâkimin hüküm verme zorunluluğu olduğu kanıtlar amaçlanmıştır¹¹³. Esasında yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere, yargı hukukunda sık kullanılmayan burhan sözcüğünün yerine, onun niteliklerine benzer bir terim olan hüccet kelimesine yer verildiği, hüccet ile itiraz gerektirmeyecek kanıtların amaçlandığı görülmektedir. Zaten bazı dilbilimciler tarafından da hüccetin insan üzerindeki etkisinin burhanın etkisi gibi olduğu belirtilir. Öylesi hüccet: Bir davayı ispat eden şahitlikten, yeminden ya da yeminden caymaktan ibarettir. Başında hâkimin, sonunda da şahitlerin imzaları bulunan ve vekâlete, vasiyete, alışverişe, nafakaya, ikrara, kefalette veya benzeri şeylerden birine dair yazılmış olan vesikaya da Hüccet denilmektedir¹¹⁴.

Hüccet ile karine arasındaki farklılıklar ve ortak yönlerle ilgili bazı tespitler yapılabilmek üzere şöyle izah edilebilir ki “karine de hüccet gibi delil manasında kullanılan bir kavramdır. Fakat burhan gibi hüccet de kesin ve kat’î delilleri ifade için kullanılır. Bu yüzden karinenin hem zannı hem de kat’î bilgi ifade edebilen özelliğiyle genel anlamda hüccetle birbirlerinin yerine kullanılmaması gerekir. Ancak burhan başlığı altında ifade ettiğimiz üzere, ancak kat’î karinelerin burhan olarak nitelenebileceği gibi, yine sadece kat’î karinelerin birer hüccet olarak kabul edilebileceğini söyleyebiliriz. Yani kat’î, kendisiyle kesin bilgiye ulaştığı netleşen bir karineye aynı zamanda hüccet de diyebiliriz”¹¹⁵.

Kıyâfetname

İnsanların el, göz, saç, kulak gibi organları ve dış görünüşlerine bakılarak onların iç özelliklerini, ahlâklarını, karakterlerini ortaya koyan bilim dalına kıyâfe(t) ilmi [ilm-i kıyâfe(t), physiognomy (fizyonomi)], bu bilimin verilerini ele alan eserlere ise kıyâfe(t)-nâme denir. Bu ilmin uzmanları kâyif, kıyâfet-şinâs ya da physiognomist (fizyonomist) olarak adlandırmaktadır¹¹⁶. Kıyâfet ilmi, genel olarak kıyâfetü’l-isr ve kıyâfetü’l-beşer olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kıyâfetü’l-isr, insanların ve hayvanların ayak izlerinden bahseder. Kıyâfetü’l-beşer (kıyâfetü’l-insân, kıyâfetü’l-ebdân) ise kişilerin beden yapılarından ahlâkî niteliklerini tahmine ve uzuvlarından neseplerini tespit etmeye dair gayretleri içermektedir. Kıyâfe ile karine terimi arasındaki bağlantı şu şekilde anlatılmaktadır: Gerek nesep saptamada gerek ise herhangi bir yerde bırakılan bir izin kime ait olduğunu bulmada ve yolda giden insanların izini takip etmede kâiflerin istifade ettikleri şey karinelere. İnsanın yüz ve vücut hatları kâifler için tespit edilmek istenene varmada bilinen işaretlerdir. Bir yerde bırakılan izin sahibi tespit ederken kâiflerin elindeki veriler ve izler birer

¹¹² Haller Faruk Uslu, *Kıraatlerde Hüccet Kavramı ve Bazı Hüccet Kitaplarıyla İlgili Değerlendirmeler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 7

¹¹³ Bkz. El-Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 13/41

¹¹⁴ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 40

¹¹⁵ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 41

¹¹⁶ Kenan Bozkurt, *Kıyâfet ilmi, Türk edebiyatında kıyâfet-nâmeler ve Şa’bân-ı Sivrihisârî’nin Kıyâfet-nâmesi (Transkripsiyonlu metin inceleme)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 30-32.

karinedir. Kısacası kâifler işlerini maddi karinelere dayanarak yapmaktadır. Bu şekilde kâifler bir bakıma karinelere hareket eden bilirkişiler gibi görünmektedirler¹¹⁷.

El-Hāvī eserine göre ekseriyetle nesep kanıtında bir bilirkişisi olarak kâiflerin aktardığı bilgilerin hâkimin kararına mesnet bir kanıt olabilmektedir¹¹⁸.

Ayet

Soyut veya somut bir mevcudiyetin ya da bir gayenin varlığını temsil eden alâmet¹¹⁹ manasına gelen ayet kelimesi kanıt, işaret demektir. Ayet kelimesinin çoğul hali ayât'tır¹²⁰. Direkt olarak idrak edilemeyen bir varlık alametleri aracılığı ile idrak edilebilir. Güneş gündüzün, ay da gecenin bir ayeti (belirtisi, işareti)'dir. Türkçede ayet denildiğine akla ilk olarak Kur'an-ı Kerim'deki ayetler gelmektedir. Bazı âlim-ulamalara göre Kur'an-ı Kerim'de toplam 6236 ayet vardır. Ayet, Kur'an-ı Kerim'deki en küçük birimdir. Buna göre Kur'an-ı Kerim'deki bir yer sûre-ayet ikilisiyle verilir. Bu, bir bakımdan koordinat gibidir. Ayet, ifade olarak Kur'an-ı Kerim'de “emare, delil, işaret, mucize” anlamlarında kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de geçmesi: Kur'an-ı Kerim metninde geçen her ifade, Kur'an'ın tamamı bir ayetler topluluğudur. Bununla beraber, ayet sözcük olarak Kur'an'da birçok yerde farklı manalar üstlenerek geçer. Ancak bunların bütünü lügat manasıyla ilişkilidir. Allah'ın varlığı: İnsanın kendisi (yaratılışı) ve çevresi (doğa, bitki ve hayvanlar, ay güneş, yıldız gibi) Allah'ın varlığını gösteren işaretlerdir¹²¹. Mucize: Peygamberliğin kanıtı olarak mucizeler birer ayettir¹²². İbret: Geçmişte kavimlerin başlarına gelen olaylardan alınan ibretler de ayettir¹²³. Yukarıdaki zikri ettiğimiz ayetin manaları, el-Havi eserde de aynı manalarına da geçmektedir¹²⁴.

Ayet ile karine arasındaki farklılıklar ve ortak yönlerle ilgili bazı tespitler yapılabilme üzere şöyle izah edilebilir ki “Ayet kavramının manaları ile karine ile eş anlamlı olarak kullanılmasında sakınca görülmemektedir. Fakat fukaha ıstılahında genelde Kur'ân'daki kullanım tarzıyla ve çoğunlukla doğada gerçekleşen olaylar için âyet kavramının kullanıldığı, karine ile birbirleri yerine kullanımına pek rastlanılmadığını ifade edebiliriz. Âyet ile karine arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koymak gerekirse, burhan, hüccet ve karine arasındaki ilişkinin benzerinin karine ile âyet arasında olduğunu da ifade edebiliriz. Yani kat'î bilgi ifade eden karineler âyet kavramını karşıyalabilir. Bununla birlikte biraz önce de ifade ettiğimiz üzere karine gibi âyetle de genelde akıl yürütme faaliyeti kendini belli etmektedir”¹²⁵

Feraset

Kamus ve ta'rifât kitaplarında: “Anlama kabiliyeti, kalp gözünün açıklığı, ileri görüşlülük ile yarını ve bugünü birlikte değerlendirebilme yeteneği” olarak geçen feraset kelimesi lügatte fetânet, idrak anlamında kullanılmaktadır. Ferasetin iki çeşidi vardır; bunlardan ilki, bir bakıma ilham eseridir ki, nedeni bilinmeksizin ortaya çıkar. Diğer kazanılan bir haldir ki, çeşitli huylara dair bilgi edinmek nedeniyle olur. Ferasetin zıttı, belâhet (anlayışsızlık), zekadan mahrumluktur. Ferasetli

¹¹⁷ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 52-53

¹¹⁸ El-Mâverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 17/380

¹¹⁹ Muhammed el-Muhtar b. Abd al-Kadir al-Cikni eş-Şinkiti, *El- 'Udib el-Münir min Macalis ş-Şinkiti fi et-Tefsir* (Mekke el-Mukerrame: Dar Alam Al-Favaid, 2005), 151

¹²⁰ el-Fayümi, *El-Misbah el-Münir fi Garayb eş-Şerh el-Kebir*, 32

¹²¹ eş-Şinkiti, *El- 'Udib el-Münir min Macalis ş-Şinkiti fi et-Tefsir*, 151

¹²² Muhammed bin Ahmed bin Mustafa b. Ahmed Ebu Zehra, *Zahret et-Tefasir* (Şamile Mekteba: Dar el-Fikr el-Arabi, ts.), 355

¹²³ Yusuf Şevki Yavuz - Abdurrahman Çetin, “ÂYET”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (13 Temmuz 2021).

¹²⁴ Bkz. El-Mâverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 1/11.

¹²⁵ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 43

kişilerin yanında uyanık olmalı, edep ve fazilete aykırı her türlü şeyden uzak durulmalıdır. Çünkü Efendimiz buyuruyor ki: “Mü'minin ferasetinden sakınılız! Çünkü o, Allâh'ın nuruyla bakar¹²⁶.” Peygamberlerin sıfatlarından bir cüz olan feraset, ince bir zekâ ile karşıdaki kimsenin akıl seviyesine göre muamele etmektir. Çünkü bir kişiyi mutlu eden bir davranış, bir başkasını ise üzebilir. Ferasetli bir Müslüman, kime, neyi, nasıl ne zaman söyleyeceğini ve ne şekilde muamele edeceğini iyi bilir¹²⁷.

Maverdî'ye göre nesep ispat dışında¹²⁸ feraset kanıt sayılamayacağından dolayı feraset hakkında bir hüküm de inşa edilemez. Misal olarak, mü'min de olsa “Ben ferasetimle şu kişinin kalbinde inkâr tohumları taşıdığını görüyorum” diyerek o kişiyi kâfir diye nitelendiremez. Bu hususta Efendimiz'in Üsâme'yi “Kalbini yarıp baktın mı?” diye azarlaması oldukça manidardır. Bunun yanında, kendisi de “Ben insanların kalbini açıp bakmak için gönderilmedim” diye buyurmuştur. O durumda, ferasetli kimse, karşıdaki kişinin üslubundan, konuşmasından ve duruşundan nasıl birisi olduğunu sezse bile, bu doğru zanlarını kesin bir ispat olarak öne sürme hakkına sahip değildir. Bu hususta amel edebilmek için Hızır A.S. gibi gaybî gerçeklere tam bir vakıf olmak gerekir ki, onun bu ilmi de zekadan öte vahyî bir özellik arz etmektedir¹²⁹.

Feraset ve karine kavramları arasındaki ilişki: “Firaset, karineleri en güzel ve doğru şekilde değerlendirmenin veya karîne ve diğer delilleri elde etme hususundaki faaliyetin ismi olmaktadır. Karîne bilinenden bilinmeyene ulaşma faaliyetinde hem bilinenin ismi hem de akli faaliyetin adıdır. Firâset, bu akli faaliyet işini en doğru şekilde yapabilmektir. Firâset sahibi hâkim denildiğinde bu akli faaliyeti doğru bir şekilde yapan hâkim anlaşılır. Bu açıdan firâseti başlı başına şahitlik, ikrar veya karîne gibi bir delil olarak değerlendirmek ve onunla hüküm verileceğini ifade etmek yanlış olacaktır. Çünkü firâset bir delil değildir. Delilleri, özellikle de karîneleri elde etmede, onları en verimli şekilde kullanmada ve maddî hakikati ortaya çıkarmada hâkimlerde bulunması gereken ve her insanda olmayan bir özellik olarak değerlendirilmelidir”¹³⁰.

Levs

Kir, pislik, düşmanlık, kötülük ve yara gibi lügat anlamlarına gelen levs sözcüğü, fiil anlamında lafı ağızda gevelemek, oyalamak, olayı ağırdan almak, kapı-pencere aralığından bir şeyi görmek gibi manaları temsil etmektedir¹³¹.

Terim olarak levs kelimesi, el-Hâvî el-Kebîr adlı kitapta İmam el-Mâverdî'ye göre davacının doğruluğunu gösteren bir belirti ve karine, yani dava edilen şeyin gerçek olduğuna dair ifadeler sunulmuştur¹³². Levs; kimsenin cinayetiyle suçlanan kimsede öldürme nişanesine veya öldürülen kimse ile aralarında belli bir husumet bulunması gibi işaretlere, karinelere verilen addır. Sözcüğün

¹²⁶ Ebû Abdullah Muhammed bin Salama bin Cafer bin Ali bin Hakmûn Al-Kuda'i Al-Masrî, *Müsned El-Şihab*, Thk. Hamdi bin Abdül-Maceed es-Selafi (Beyrut: Muessesetül-Risale, 1989), 387

¹²⁷ Hatice Erdoğan, *İslâm düşüncesinde basîret ve firâset kavramlarının din psikolojisi açısından incelenmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 8-10

¹²⁸ Bkz. El-Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 17/383

¹²⁹ Süleyman Uludağ, “Firâset”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (14 Temmuz 2021).

¹³⁰ Turan, *İslam Hukukunda Karine*, 49

¹³¹ İsmail bin Hammad el-Cevheri el-Farabi - Ahmed Abdel Ghafour Attar, *Es-Sihah Tac el-Lüğat ve Sihah el-Arabiyye* (Beyrut: Darül-İlm li-lmalayen, 1987), 291; M. Fatih Turan, “İslam Ceza Hukukunda Cinayet Davalarında Zayıf Delil (Levs)”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2009), 8

¹³² Bkz. El-Mâverdi, *el-Hâvî el-Kabîru*, 13/4

sözlük anlamındaki işaret, belirti ve düşmanlık gibi anlamlar, terim manasında da açık şekilde görülmektedir.

El-Havi el-Kebir isimli eserde incelediğinde levs kavramı genel olarak cinayet vakalarında kendisinden istifade edilen zayıf bir kanıt olarak değerlendirilmektedir. Çünkü levs mutlak kanıt olarak yetersiz görülüp, net bir kanıt olarak algılanmamaktadır. Bunun yanında levs terimi, cinayet emareleri, yani ölü olarak bulunan bir kişinin, eceliyle ölmeyip, tersine, cinayete kurban gittiğini belirten karineler anlamında da kullanılmaktadır. Bu bakımdan levs, İslam Ceza Hukukunun kanıtlar düzeninde karinenin boyutu altında, hem suçlunun kesin olarak tespit edilemediği cinayet davalarında kendisinden istifade edilen zayıf karineler, hem de ölen şahsın başkaları tarafından öldürüldüğünü gösteren işaretler olarak belirtmek mümkündür¹³³.

¹³³ Bkz. El-Māverdi, *el-Hāvī el-Kabīru*, 13/4,9,11,12-14

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HADDİ VE KISASI GEREKTİREN SUÇLARIN İSPATINDA KARİNE

2.1.1. Haddi Gerektiren Suçların İspatında Karine

Hadd Kavramının Tanımı

Haddin kelime anlamı; bir şeyden menetmek, yasaklamak olarak kabul edilmektedir¹³⁴. El-Havi isimli eserde insanlara girmeyi yasakladığı için kapıcıya da “haddâd” adı verilmektedir. Bir konunun aslını anlatan şeye de “had” ismi verilmiştir. Sebebi, o konunun temeli ile alakalı olmayan durumların tarife girmesine mâni olunur¹³⁵.

İmam el-Maverdi'nin açıklamalarında yer verdiği üzere İslâm hukukunda cezaların “hudûd” olarak adlandırılmasının nedeni suçu işlemeye mâni olmasıdır¹³⁶. Hadd'in kelime anlamına bakıldığında, Allah'ın yasakladığı eylemleri yapmaktan insanları uzak tutmak için farz kılınan birtakım cezalar olarak görülmektedir. Bu cezalar Allah'ın emirleri olarak bilinip uygulanması gerekliliği görülür. Üstelik bu cezaların tatbikinde insan ve toplumun hiçbir engellemesinin mümkün olmaması da ön plana çıkmaktadır¹³⁷. Bu niteliğiyle had, kul hakkı olan kısas cezasından; miktarının belirlenmiş olmasıyla da miktarı belirlenmemiş olan ta'zir cezasından farklılaşmaktadır¹³⁸.

Maverdi el-Havi isimli eserde hadları üç kategoriye ayırmıştır: Bunlardan biri: Cenâb-ı Hakk'ın sırf haklarından biridir. İkincisi: İnsanların sırf haklarından olandır. Üçüncüsü: Allah hakkı ile insan hakkı arasındaki ortak haklardan biridir. Allah'ın saf hakları; zinanın, irtidanın öldürülmesinin ve içkinin sınırlandırılmasının sınırıdır. İnsanların saf hakları ise intikam ve zina iftirasıdır. Allah'ın hakkı ile insan haklarının ilgili olduğu müşterek haklara gelince, bunlar elin kesilmesi gereken hırsızlıktır ve Allah'ın saf haklarından biridir ve saf insan haklarından biri olan çalıntı parayı cezalandırır¹³⁹.

İslam'da, had cezasını gerektiren bir suç işlediği şüphesiz bir şekilde ortaya çıkan insanlar arasında ayırım yapmak ya da cezanın uygulanmaması için aracılık yapmak da katıyen yasaklanmıştır. Hz. Ömer'den naklettiğine göre, Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v) şöyle buyurmuştur, “Kim aracılık yaparak, Allah'ın hadlerinden birinin uygulanmasına mâni olursa Aziz ve Celil olan Allah'a muhalefet etmiş olur. Kim bilerek bâtıl bir dâvayı kazanmaya çalışırsa ondan vazgeçinceye kadar Allah kendisine buğz eder. Kim bir mümine onda olmayan bir kötülüğü nispet ederse, bundan tövbe edinceye kadar cehennemliklerin vücutlarından çıkan irinlerden hâsıl olan çirkefin içine girer. Kim haksız bir dâvaya yardımcı olursa, Allah'ın gazabını kazanmış olarak döner.”¹⁴⁰ Suçun işlenmesi gerek Allah hakkı gerekse de kul hakkı bağlamında yasaklanmış olsa da

¹³⁴ ebü el-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zakaria el-Kazvini er-Razi, *Mu'cem Makayisil-lüğa*, Thk. Abd al-Salam Muhammed Harun (Dar Al-Fikr, 1979), “hadd”, 2/3-5

¹³⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/184

¹³⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/184

¹³⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/184

¹³⁸ Kemâluddin Muhammed b 'Abdu'l Vâhid es-Sivâsi el-Mâruf İbn Humâm (861/1457) İbn Humâm, *Fethu'l kâdir* (b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.), 5/212

¹³⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/211

¹⁴⁰ Ebû Dâvûd Süleymân b el-Eş'as b İshâk b Beşîr b Şeddâd b 'Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, thk. Şu'ayb Arnavut-Muhammed Kâmil çarh Beledî (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, ts.), “Akdiye”, 14 (No. 3597).

suçu işleyene yönelik herhangi bir ayırımın yapılması da kesinlikle söz konusu olmaz. Dünyevi bir cürüm olan bu durumun uhrevi anlamda da karşılık bulacağı düşüncesi vardır. Suçlu insanların her halükârda suçsuz çıkması adına savunma tarafında olan kimselerin Allah'ın gazabına uğrayacakları düşüncesi hakimdir.

Yukarıda açıkladığımız gibi Hz. Peygamber, bir davada haksız kazanç elde etmek isteyen insanları şiddetli bir şekilde uyarmaktadır. Normal bir dava için durum bu şekilde olsa da had cezasını gerektirecek suçlarla ilgili davalarda titizlik ve duyarlılık daha yüksek seviyededir. Çünkü had cezaları Allah hakkı olarak toplum menfaati için uygulanması gereken¹⁴¹, miktarı belli cezalardır. Hâkimin bu cezalarla alakalı bir kişiyi suçlu bulup hükme bağlaması kişinin uhrevi anlamda kazançlı çıkmasını sağlar. Hz. Peygamber, kendilerine had uygulanan kişilerin haddin uygulanma sebebi olan günahlarının affedileceğini haber vermiştir. Hz. Ali anlatıyor, Resûlullah buyurdular ki, “Kim bir hadd suçu işler de cezası dünyada verilirse, Allah'ın adaleti kuluna ahirette ikinci sefer ceza vermeye müsaade etmez. Kim de bir hadd suçu işlemiş, Allah da onun günahını örtmüş ve affetmiş ise, Allah'ın keremi affettiği şeyden dolayı ona dönüp ceza vermeye müsaade etmez.”¹⁴² Allah'ın kullarına karşı merhamet sahibi olması, kulların işlediği günahları affetme yönünde takdir hakkı kullanması sonucunu doğurmuştur.

2.1.2. Hadd Çeşitlerinde Suçun Karine ile İspatı

Bu başlık altında haddi gerektiren suçların karineleriyle ispatının mümkün olup olmayacağı konusunu ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Zina Suçunun İspatında Karine

Fıkıhta “Beraat zimmet asıldır”¹⁴³ temel kaidesine göre hukuk indinde ferdin suçsuz olması ve herhangi bir borçtan mesul tutulmaması esastır. Bu esas göz önüne alındığında şeriatta bir ferde ceza tatbiki için ilk olarak suçun şüpheyne mahal vermeyecek şekilde ispatı şarttır. Herhangi bir davada suç ispatlanıp tespit edildikten sonra hâkimin kesin/nihai hükmü vermesi ile ceza uygulanabilir. İslâm hukukuna göre zina, kimsenin şikâyetine bağlı değildir, öncelikle takibi yapılır¹⁴⁴. Suçlunun cezalandırılabilmesi için hukuki sürecin takibatı, suçun işlendiğinin kesinleştirilmesi, muhatapların fiili gerçekleştirmesiyle alakalı hâkimin net bir şekilde kanaatinin oluşması gerekmektedir¹⁴⁵.

İslam hukukunda bir kimsenin zina suçu işlediğinin kanıtlanması için ikrarda bulunması ya da dört erkeğin şahitlik etmesi gerekmektedir. Bu rakam Kur'anı Kerim ve sünnette belirlenmiştir. Ancak kişilerin erkek olması tek başına yeterli değildir bu bağlamda bazı özel şartları da taşımaları gerekmektedir. Bu kapsamda zinaya şahitlik edecek erkeklerin akıl sağlığının yerinde olması, buluş çağına ermiş olmaları, olayları hafızasında tutabilecek yeterlilikte olması, dilsiz veya sağır olmaması

¹⁴¹ Vehbe Ez-Zuhayli, *El-Fıkhu'l İslami ve Edilletuhu* (Beyrut: Darul Fikr, 1984), 7/5276

¹⁴² Muhammed b 'İsâ b Şevre b Mûsa b ed-Đahhâk et-Tirmizî, *el-Câmi'u'l-kebîr-Sünen-i Tirmizî*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), “eman”, 11 (No. 2626).

¹⁴³ Ebû'l-Fazl Mecdüddîn 'Abdullâh b Maḥmûd b Mevdûd el-Mevşilî, *el-İhtiyâr li ta'alili'l-Muhtâr* (Beyrut: Matba'atü'l-Halebî, 1937), 2/133

¹⁴⁴ Mustafa Yiğitoğlu- Ömer Habergetiren, “Yahudilik ve İslam'da Zina Suçu ve Cezası Yazar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 271-297.

¹⁴⁵ Zeynu'd-dîn 'Abdurrahmân b Ahmed İbn Receb el-Ĥanbelî, *Fethu'l-bârî şerhu Şahihi'l-Buhârî*, thk. Maḥmûd b Şa'bân v Dğr. (Medine: Mektebetü'l-Ğurabâi'l-Eşeriyye, 1996). 12/181; Muhammed b 'Alî b Muhammed Şevkânî, *Neylu'l-evtâr* (Mısır: Dâru'l-Ĥadîs, 1993). 7/124

gibi koşulları taşıması gerekir. Tüm bunların yanı sıra şahitlik edecek kişinin akrabalık ya da düşmanlık bağının da bulunmaması gerektiği üzerinde durulmuştur¹⁴⁶.

İkrar, zina suçunu işleyen kişilerin suçlarını itiraf etmeleri olarak kabul edilmektedir. Maverdî'ye göre kişinin tek defa bir şekilde suçu işlediğini itiraf etmesi olabilmektedir¹⁴⁷. İkrar durumunu gerçekleştiren kişinin akıl sağlığının yerinde olması ve söylediklerinin sonucunun nereye gideceğini bilmesi gerekmektedir. Kişinin ikrardan vazgeçmesi ya da hâkim tarafından hafifletici nedenler değerlendirildikten sonra herhangi bir hükme karar verilmeyeceğinin anlaşılması üzerine cezalandırma işleminin iptal edilmesi söz konusu olabilir¹⁴⁸.

Hamilelik karinesiyle zina suçunun ispatı

Zina suçunun karineyle ispatına gelince açıkladığımız gibi fakihler zina suçunun ikrar ve şahitlikle ispatlanabileceği hususunda ittifak etmişlerdir¹⁴⁹. Fakat karineler hakkında böyle bir ittifak görülmemektedir. Dolayısıyla akıl ve baliğ birisine zorlanma olmaksızın kendi ikrarı/itirafı doğrultusunda had cezası uygulanmaktadır. Ancak kocası veya efendisi olmayan ve zina ettiğine dair şahit bulunmayan ve kendisinin de ikrarda bulunmadığı hamile kalmış kadın hakkında El-Hâvi isimli eserde Şafilere göre böyle bir durumda kadının ikrarda bulunmadığı takdirde zina ettiğine hükmedilemeyeceğini ve ona zina haddi tatbik edilemeyeceğini belirtilmektedir¹⁵⁰. Bu tür karine ile had uygulanamayacağını ifade eden Maverdî delil olarak Hz. Ayşe'nin ve Ebû Hurayre'nin rivayet ettikleri "gücünüz yettiği kadar hadleri Müslümanlardan düşürünüz"¹⁵¹. "Bir Müslüman için çıkış yolu bulursanız, onu serbest bırakın. Çünkü hâkimin af konusunda hata etmesi, ceza vermesinde hata etmesinden daha hayırlıdır."¹⁵² "Şüpheler sebebiyle hadd tatbikatını terk edin"¹⁵³ şeklindeki hadis-i şerifleri göstermişlerdir.

Yine de Nezal b. Subre'den nakleder ki Hz. Ömer (kocası olmadığı halde) hamile olan bir kadının ağlamakta olduğunu görüp "niçin ağlıyorsun" diye sorunca kadının "Ben kafası (uykusu) ağır olan bir kadınlım. Bir gün uykuda iken bir adam gelip üstüme çıkmış ve ben uyandığımda iş isten geçmişti" demesi üzerine Hz. Ömer onu cezalandırmaktan vazgeçti¹⁵⁴. Dolayısıyla anlatılanlara binaen kocası olmadığı halde bir bayanın sadece hamileliğinden hareketle zina suçunun tespit edilmeyeceği hükmü çıkmaktadır. Zira fıtrat itibarıyla zayıf yaratılan kadının tecavüze uğrama ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır ki bunun aklen de mümkün

¹⁴⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/233

¹⁴⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/206

¹⁴⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/210

¹⁴⁹ 'Abdurrahman b Muhammed el-Cezerî, *el-Fıkh 'alâ mezâhibi'l-'erba'a* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 5/66; Ebû Muhammed (Ebû's-Şenâ) Bedrüddîn el-'Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 6/258; Ebû'l-Velîd Muhammed b Ahmed b Muhammed b Ahmed Kurtûbî Endelüsî İbn Rüşd, *Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihayetu'l-Muktesid* (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2004), 3/164

¹⁵⁰ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/227

¹⁵¹ İbn Mâce, *Sünen*, "hudud", 5 (No. 2545).

¹⁵² Muhammed b 'İsâ b Şevre b Mûsa b ed-Daḥḥâk et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, thk.

Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fu'âd 'Abdûlbâkî-İbrâhîm Utve 'Avd (Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, ts.), "hudud", 2 (No. 1424).

¹⁵³ Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Abdullah bin Abdul Mohsen et-Turki (Hacer Araştırma ve Arap ve İslam Araştırmaları Merkezi, 2011), 16/184

¹⁵⁴ Muhammed Nasır ed-Din el-Albani, *İrva' el-Ğalil fî Tahric Ahadis Manerül-Sabil* (Beyrut: İslami Mektebet, 1985), 8/30

olabileceğini söylemek doğru olsa gerek. Yani had cezalarının mümkün olduğu kadar şüphe ile uygulanmaması daha isabetli olacaktır¹⁵⁵.

Şafii fakihleri görüşlerini şu şekilde izah ederler: İslâm dini zina haddinin gerçekleşebilmesi için çok ağır koşullar koymaktadır. Bu suçun saptanması için en az dört şahidin olmasını şart koşturmuştur. Ayrıca zina suçu işlediğini kabul eden kişinin ikrarının, en az tek kez zina ettiğini söylemesi ile olacağı şartını koşturmuştur. İspat mevzusundaki bu tedbir zina cezasının suçunun boyutuyla orantılı olur. Zina haddinin uygulanması için hamilelik zayıf bir delildir. Bir delilde şek ve şüphe olduğunda da onunla istidlal olunmaz. Nitekim Hz. Peygamber “*Hadleri şüphelerle düşürünüz demiştir*”. Bu durumda, içerisinde şüphe barındıran karinenin delil olarak kullanılması caiz olmaz. Çünkü böyle bir durumda hamilelik ikrah ile olmuş ya da erkeğin menisi ilişkiye girme olmaksızın kadının cinsel uzvundan girmiş ya da kadın bekâreti bozulmadan hamile kalmış olabilir. Bütün bunlar ihtimal dâhilindedir. Bu kadar ihtimal ve şüphe varken, karine ile hüküm vermek doğru değildir¹⁵⁶.

Kadının Liândan Nükûl Karinesiyle zina suçunu ispat

Allah şöyle buyuruyor: “Onun (kadının) da dört kere Allah adına (yeminle), onun (kocasının) hiç şüphesiz yalan söyleyenlerden olduğuna dair şahitlik etmesi, kendisinden (zina için öngörülen) cezayı uzaklaştırdı ve kaldırıverir.”¹⁵⁷ Maverdi el-Havi adlı eserde açıkladığı gibi kadının liândan kaçınması, suçunu kabul ettiğini gösteren bir karinedir. Dolayısıyla bu nükûl karinesine göre gerekli cezaya çarptırılabilir. Bu görüştekilere göre, Kur’ân-ı Kerim’de Nur suresindeki ifadelerden anlaşıldığı üzere, kadın da liânda bulunduğu zaman kendisinden azap düşer. Bu azaptan maksat da Allah-u Telala’nın Nur 8. âyette belirttiği azaptır. Liânlaşma olduğunda kocadan kazf, kadından zina cezası düşer. Her ikisi de boşanır. Âyette, kadının liânda bulunmasının ve kendisinin zina etmediğine dair yemin etmesinin bir çıkış yolu olduğu belirtilmesine rağmen, koca liânda bulunur, kadın nükûl ederse, kadının nükûlü kocanın karısının zina işlediği yönündeki sözünün doğruluğunu ve kadının bir nevi itirafını gösteren kat’î bir karinedir. Çünkü zina işlememiş bir kadın böyle bir durumda nükûl etmez. Bu halde kocanın liânı ve kadının liândan kaçınması, şahitlerin yerine geçer.¹⁵⁸

Kazf Suçunun İspatında Karine

Nur süresi 4. Söyle buyuruyor: “Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu isbat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.”¹⁵⁹. Ayette görüldüğü üzere, bir kimsenin kazf cezasına çarptırılmamasının şartı, dört şahitle zina isnadını ispat etmesidir ki ilgili kişinin zinayı işlediği sabit olacağı için zina cezasına çarptırılır. Ancak kişi isnadını dört şahitle ispat edemediği takdirde kazf suçu işlediği için kazf haddiyle cezalandırılacaktır.

Kazf suçunda zina ithamının sarîh veya kinâye/tariz yoluyla gerçekleşmesi, cezanın tahakkuku bakımından oldukça önemlidir. Sarîh ifadelerle “sen zina ettin” veya “ey zani veya zaniye” gibi ifadelerle birisine isnatta bulunulduğunda ve bu iddia dört şahitle ispat edilmediğinde, kazf haddi uygulanması hususunda İslâm hukukçuları arasında ihtilaf yoktur. Fakat isnattaki ifadelerin sarîh değil, îma ile olduğu ve karinelerin de bu îma ve tarizden kazfı işaret ettiği

¹⁵⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/227

¹⁵⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/227-8

¹⁵⁷ En-Nür Suresi 24/8

¹⁵⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 11/29

¹⁵⁹ En-Nür Suresi 24/4

durumlarda hadd uygulanıp uygulanmayacağı fukaha arasında tartışma konusu olmuştur. Maverdî'nin açıkladığı gibi Şafiilere göre gerçek kazf yapanın niyetin anlaşılması halinde had cezasının uygulanması kaçınılmazdır. Eğer ortada niyet yok ise had cezası da olmaz. Dolayısıyla kazf karine ile kazf yapanın şayet niyeti varsa kazf cezası uygulanır, yalnızca kazf karine olduğunda ise kazf cezası uygulanmaz.¹⁶⁰

Şafiiler bu görüşlerine Kur'an-ı Kerim'deki "(Böyle iddet bekleyen) Kadınları nikâhlamak istediğinizi (ima edip onlara) sezdirmenizde, ya da böyle bir isteği gönlünüzde beslemenizde sizin için bir sakınca yoktur. Gerçekte Allah, sizin onları (kalbinizden geçirip) anacağınızı bilir. Sakın bilinen (meşru) sözler (örfi ve ahlâki girişimler) dışında onlarla (boşandığınız veya alacağınız kadınlarla) gizlice va'adleşmeyin (kirli ilişkilere girmeyin); bekleme süresi (iddetleri) tamamlanıncaya kadar, nikâh bağını akl edip resmileştirmeye kesin karar vermeyin. Ve bilin ki, elbette Allah kalbinizden geçeni bilmektedir. Artık ondan (gizli ve kirli ilişkiler kurmak konusunda Allah'tan korkup çirkin işlerden) kaçının. Ve bilin ki, şüphesiz Allah Bağışlayandır, (kullara) yumuşak davranandır.¹⁶¹" ayetini delil gösterilmektedir. Bu görüşe göre ayette niyetini belli etme ile açıkça açıklamanın birbirinden farklı olduğunun ortaya konduğunu ve niyetin belli edilmesinde bir beis olmadığı, fakat bunun açıkça söylenmesinin ise doğru olmadığı gösterilmiştir. Bu yüzden kazfte de aynı durum söz konusu olmakta, açıkça söyleme ile ima etme birbirinin yerini tutmamaktadır¹⁶². Nitekim ima etme ile sarahaten açıklama hükümde aynı olsaydı, Kur'an'da ikisi farklı kılınmazdı. Yine bu görüşe göre ima ve tariz kesinlik ifade etmemekte, bir kişiye zina isnadı gibi gözükken ifadenin kazf olmama ihtimali de bulunmaktadır. Haddler de şüphelerle, kesin olmayan hallerde düşeceğine göre, böyle bir durumda hadd cezası tatbik edilemez.

Zina isnadında sarahaten değil ima ve tazirle bulunulduğunda, kazf yapanın kastının zina isnadı olduğu anlaşılması halinde hadd cezası tatbik edileceğini Şafiilerin görüşlerini birtakım deliller ile izah etmesini ilerler ki Kur'an-ı Kerim'de Hz. Şuayb'ın kavminin kendisine "Çünkü Sen, gerçekte yumuşak huylu, aklı başında (reşid bir adam) sın. (Bizimle uğraşmazsan iyi edersin.)"¹⁶³ ve Cenab-ı Allah'ın müşriklere "(Haydi azabı) Tad (bakalım), çünkü sen (kendince) çok ulu ve gururlu idin"¹⁶⁴ şeklindeki ifadeleri delillerinden birisidir. Bu görüştekilere göre, birinci ayette Hz. Şuayb'a kavminin aşağılamak maksadıyla medh yoluyla zem ettiği, ikinci ayette de müşriklere hitabın medihten ibaret olduğu gözükmekte ve sonraki ayetlerde bunun aksinin kastedildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, kazf karinesi ile kazf yapanın niyetinin bulunduğu hadd cezasının tatbik edileceğini gösterir.

Sarhoşluk Suçunun İspatında Karine

El-Havi el-Kebîr isimli esere baktığımızda içki içme suçunun ispat yolu olarak, bütün hukukî davalarda olduğu gibi ikrar ve beyyine ile ispat olunabileceğini belirttiklerini görmekteyiz. İtiraf bir kimsenin mahkeme önünde içki içtiğini belirtmesidir. Beyyine ise en az iki şahit tarafından bir şahsın içki içerek sarhoş olduğuna şahitlik etmesidir¹⁶⁵.

Maverdî'ye göre İçki kokusunun karinesiyle hüküm verilmeyeceğini ifade edip, Hz. Peygamberin (s.a.v.) "*haddleri şüphelerle düşürün*"¹⁶⁶ dediğini, hülefaî raşidin ve sahabelerden de "hadd

¹⁶⁰ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/262

¹⁶¹ Abdullah-Ahmet Akgül Meali (Erişim 11 Ağustos 2021), *el-Bakara* 2/235

¹⁶² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/262

¹⁶³ Hud 11/87

¹⁶⁴ Ed-Duhan 44/49

¹⁶⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/408

¹⁶⁶ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 16/184

cezasında şüphe durumu söz konusu olduğunda gücünüz yettiğince haddi düşürün”¹⁶⁷ şeklinde ifadelerin yer aldığını belirterek, içki kokusuna yakın pek çok kokunun tabiatı var olduğunu ve birbirlerine çok benzediğini, içki kullandığı düşünülen kişinin içkiyi gargara yapmış veya başka bir içecek zannederek içmiş veya zorla içirilmiş olabileceği gibi durumlar muhtemeldir. Buna göre söz konusu hallerin hepsi şüphe meydana getirir, kanıt kuşkulu olduğunda onunla hüküm de düşer. Ayrıca kusma karinesi, koku karinesi ile hüküm verilemeyeceği yönünde gösterdikleri delilleri bu mevzuda da öne sürerler ve kişinin içki yapımında kullanılan meyvelerden birisini yedikten sonra kusmuş olabileceğini savunurlar. Dolayısıyla ona göre, kusma karinesinde de şüphe bulunduğunu ve şüphe ile hadlerin düşeceğini belirtilmektedir¹⁶⁸.

Sarhoşluk karinesi ile had tatbik edilmeyeceğini kabul eden Şafiiler¹⁶⁹, İbn Abbas' dan rivayet edildiğine göre bir adam sarhoş olup yolda yalpalayarak yürürken insanlar bu adamı fark edip Hz. Peygamber'e götürmek için yakalarlar. Fakat sarhoş adam Abbas'ın evine yaklaştıklarında bir şekilde kurtulup kaçır. Abbas'ın yanına giderek ona sığınır. Daha sonra bu olay Hz. Peygamber'e anlatılır. Hz. Peygamber olayı dinledikten sonra gülüp “demek öyle yaptı” der. Bu onun hakkında bir şey (ceza) emretmediğine delil olabileceğini göstermektedir¹⁷⁰.

Hırsızlık Suçunun İspatında Karine

Maverdi açıkladığına göre eğer hırsızlık, ikrar ve şahitlikle ispat edilemezse hırsızlık haddi uygulanmamaktadır. Ona göre hırsızlığın iki adil şahit ve ikrar ile ispat edilebilir¹⁷¹. Karinelerle hırsızlık ispat edilemez çünkü hırsızlık haddi, diğer hadlerde olduğu gibi Allah hakkı olduğundan şüphelerle düşürülmektedir. Anlaşıyor ki sadece müdde aleyhin yanında malın bulunması karinesi ile değil, ancak malın müdde aleyhin yanında bulunması sonucunda yeminden nükül karinesi ile hüküm verileceğini Maverdi kabul etmektedir. Demek ki ikrar ve şahitliğin olmadığı durumda, çalınan malın yanında bulunduğu hırsızlıkla itham edilen kişinin, söz konusu malı kendisinin başka bir yerden, ya da malın sahibi olduğu iddia edilen kişiden satın aldığını, hibe, vedia ve benzeri şekillerden birisiyle kendisine verildiğini iddia edip, buna yemin eder ve bunun üzerine müddei de yeminden kaçınırsa, hırsızlık haddinin düşeceğini ifade ederler. Fakat müttehem kendisine yapılan yemin teklifinden kaçınırsa, yeminin müddeiye (davacı) verdirileceğini, eğer müddei yemin ederse müdde aleyhe hadd uygulanamayacağı, fakat müddeinin mala sahip olacağını ifade ederler. Bu âlimlere göre hadd; Allah hakkının söz konusu olduğu bir cezadır. Müdde aleyhin müddeiye (davacı) karşı borcunun ortaya çıkması ise kul hakkını ilgilendirmektedir. Kul hakkının sabit olduğu bir durumda Allah (c.c.) hakkını ilgilendiren bir ceza söz konusu olamayacaktır¹⁷².

Yol Kesme Suçunun İspatında Karine

Yol kesme genellikle zor kullanarak yapılan ve insanın hem malına hem de canına kast etmek olarak kabul edilen bir suçtur¹⁷³. Toplumsal düzenin sağlanması ve insanların hem mal hem de can güvenliğinin korunması amacı İslam'ın en temel kabullerinden bir tanesidir¹⁷⁴. Bu kapsamda yol

¹⁶⁷ İbn Mâce, Sunen, “hudud”, 5 (No. 2545).

¹⁶⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/409.

¹⁶⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/410.

¹⁷⁰ Ezdî es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*. “hudud”, 36 (No. 4476)

¹⁷¹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/332

¹⁷² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/336.

¹⁷³ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/360; Ebû Bekr Şemsü'l-e'imme Muḥammed b Ebî Sehl Aḥmed es-Seraḥsî, *el-Mebṣuṭ* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 9/195

¹⁷⁴ İbrâhîm b Musâ b Muḥammed el-Laḥmî Şâṭibî, *el-Muvâfaḳât*, thk. Ebû 'Ubeyde Meṣḥûr b Ḥasan 'Âli Selmân (Huber: Dâru İbni 'Affân, ts.), 2/20; Aḥmed Tahir b Muḥammed b Muḥammed eṭ-Ṭahir b

kesme ile alakalı olarak Kuran'da çeşitli açıklamalara yer verilmiştir. "Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır."¹⁷⁵ hükmü yer alır. Maverdi açıkladığına göre¹⁷⁶ bu ayetin nüzul sebebi; İslâm fakihlerince bunun İslâm ülkelerinde yol keserek eşkıyalık yapan Müslümanlar için belirtildiği yönündedir. Suçun Allah ve resulüne karşı savaş açma şeklinde nitelendirilmesi onun ağırlığını vurgulama amacıyla izah edilmektedir.

Maverdi açıkladığına göre hirabe suçunun gerçekleşmiş sayılması adına suçun alenen ve güç kullanılarak işlenmiş olması en gerekli karinedir. Bu durum daha ağır cezaî yaptırımları bulunan hirabenin gasp suçundan ayrı tutan başlıca farklardan biri olarak görülür. Maliki ve Hanefi mezheplerinde şehirdeki yol kesme ile köydeki yol kesme birbirinden ayırt edilmekte, Şafii mezhebinde ise bu ayırım yapılmamaktadır. Bu nedenle Şafii âlimleri, köylerde yol kesen eşkıyaya ceza verildiği gibi şehirdeki yol kesmenin de cezaya tabi olduğunu izah etmektedirler. Hatta şehirde yol kesmenin köylerde yol kesmekten daha tehlikeli olduğunu söylerler. Bunu şu şekilde izah ederler: Birincisi; şehir genellikle güvenlidir, fakat köyler o kadar güvenli olmamaktadır. İkincisi; şehir çoğunlukla emirin kontrolündedir ama köyler öyle değildir. Üçüncüsü; çoğunlukla insanların malları ve mülkleri köylerde değil, şehirlerde toplanır¹⁷⁷. Şafii âlimleri, yolu kesme suçunda, başka bir şartı da ifade etmişlerdir ki, bu başkalarının malından aldıklarının, çeyrek dinar veya daha fazla olduğu hırsızlıklarının nisaba ulaşması gerekliliğidir¹⁷⁸.

Eşkıyalık, genellikle bir grup olarak işlenen bir suç olsa da bizzat suç işleyenler ile bu suçların gerçekleşmesine yardımcı olanlar arasında ayırım yapılması gerekmektedir. Örneklendirmek gerekirse, cinayeti işleyenler ile katilleri kollamak, silahlarını taşımak ve onların bu suçlarını kolaylaştıran diğer eylemleri yapanlar arasında ayırım yapılmaktadır. Buna dayanarak Şafii alimleri, yol kesme suçunu işleyen, had cezasının uygulandığı kişi olduğunu izah etmişler. Bunda eşkıyaya yardım edene hapis cezası gibi tazir ceza verilir, ancak hadd cezası verilmez¹⁷⁹.

Yol kesme suçunun ispatında karineyi kısaca izah etmek gerekirse, yol kesme suçunun ispatı esnasında bazı şartlar ve karineler dikkate alınarak yol kesme suçunun cezası uygulanabilmektedir. Misalen; yol kesenlerin kuvvet kullanması yanında, bıçak ya da silah olarak herhangi korkutacak veya zarar verebilecek bir aletin kullanılması yol kesme suçunun ispatı için gerçek bir karine olarak kabul edilebilir.

İrtidat Suçunun İspatında Karine

Dinden dönen kimselerin dünyevi olarak kötü sonla karşı karşıya kalacakları ve Müslümanların sahip oldukları bütün haklardan mahrum olacakları kabul edilmektedir. Bu bağlamda irtidat yapan kimselerin bir mal sahibi olma hakkı yoktur. Kişinin herhangi bir malı varsa bu malları elinden alınmaktadır¹⁸⁰. Bu nedenle Müslüman bir kimsenin bilinçli ya da bilinçsiz bir

‘Aşûr et-Tunusî, *Maḳâsîdu’ş-Şerî’ati’l-İslâmiyye*, thk. Muḥammed el-Ḥabîb Ibn Ḥocâ (Kâtar: Vizâretü’l-Evḳâf ve’ş-Şuûni’l-İslâmiyye, 2004), 2/137

¹⁷⁵ el-Mâide 5/33

¹⁷⁶ Mâverdî, *el-Ḥâvi’l-Kebîr*, 13/352.

¹⁷⁷ Mâverdî, *el-Ḥâvi’l-Kebîr*, 13/361

¹⁷⁸ Mâverdî, *el-Ḥâvi’l-Kebîr*, 13/361

¹⁷⁹ Mâverdî, *el-Ḥâvi’l-Kebîr*, 13/363

¹⁸⁰ Mâverdî, *el-Ḥâvi’l-Kebîr*, 13/160

şekilde dinden çıkmaya neden olabilecek uygulama ve söylemlerden uzak durması gerekmektedir. Çünkü irtidat insanın sadece dünyevi değil uhrevi hayatını da olumsuz anlamda etkilemektedir.

Dinden dönmenin karşılığı olarak erkek ve kadınlar arasında herhangi bir farklılık gözetilmez. Kişinin aklının yerinde olması ve kendi kararlarını alabilecek yaşta olması durumunda ilk olarak dine geri dönmesi için davet edilir. Tövbe ederek dine geri dönerse irtidat suçunu işlememiş kabul edilir¹⁸¹. Tam aksine dinden dönmenin sonuçları hakkında uyarılmış ancak dönmemiş kişiye karşı ölüm cezasının uygulanması gerekmektedir. Nitekim Hz. Peygamber (sas) şöyle buyurmuştur: “Dinini değiştireni öldürün.”¹⁸² Başka bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: “Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resulü olduğuma şahadet eden bir Müslüman'ın kanı, ancak şu üç şeyden biri nedeniyle helâl olur: Adam öldürürse, evli olup ta zina ederse ve dini terk edip cemaatten ayrılırsa”¹⁸³. Hz. Câbir (r.a) şöyle demiştir: “Umm Marvan adında bir kadın mürted oldu. Rasûlullah; kadının tekrar İslam'a dönmesi için dâvet edilmesini, tövbe edip dönmezse öldürülmesini emretti.”¹⁸⁴

Aklı olmayanın dinden dönmesi geçerli değildir. Çocuk ve deli gibi aklı başında olmayanlar ve bayıldığı, hastalandığı, mubah bir ilaç içmesi akabinde aklı gitmiş olanların da irtidatı geçerli değildir¹⁸⁵ ve söylediklerinin bir hükmü de yoktur¹⁸⁶. Bunda bir ihtilaf yoktur. Eğer birisi irtidat edip akli dengesini kaybederse, bu süreç boyunca ceza olarak öldürülmez¹⁸⁷. Mezhep âlimleri tarafından kabul gören bir rivayette; sarhoşun irtidatı ya da İslam'a yönelmesi sahihtir¹⁸⁸.

Bir mürtedin aleyhine iki şahit şahitlik eder, mürtet olmakla suçlananı inkâr ederse ve mürtet olmadığıni söylerse, onun bu inkârı kabul edilmez. O zaman tövbeye davet edilir. Tövbe ederse ne ala, aksi halde öldürülür. Çünkü inkarda bulunması beyyneyi yalanlamak demek olur. Dolayısıyla -diğer davalarda olduğu gibi- onun bu sözü dinlenmez. Bir de küfrü sabit olduğundan dolaydır ki -kelime-i şهادet getirmediği sürece- onun hakkında Müslümanlığına dair bir hüküm de verilemez, yani aslı bir kafir gibi değerlendirilir. Bir kimse hakkında irtidat ettiğine dair delil bulunursa ve irtidatla suçlanan kişi, “Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın elçisidir” derse, sanık aleyhindeki bu delil dikkate alınmayıp Müslüman olarak kabul edilir ve mürtet olmamaktadır¹⁸⁹.

İmam Şafii der ki: Darülharp 'de namaz kılacak olursa, o zaman namazı kılmak karinesiyle onun Müslüman olduğuna dair hüküm verilir dolayısıyla İrtidat cezasını uygulamamaktadır. Darül İslam 'da kılacak olursa, Müslüman olduğuna hüküm verilmez. Çünkü o vakit riya veya takiyye karinesinden dolayı kılmış olması muhtemel olmaktadır¹⁹⁰.

Kim, küfre zorlanacak olur ve küfür kelimesi söyleyecek olursa, kâfir olmaz çünkü Yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde

¹⁸¹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/151

¹⁸² Ebû Bekr 'Abdullah b Zubeyr el-Humeydî, *Musnedu'l-Humeydî*, thk. Hasan Selim Esed ed-Dârânî (Şam: Dâru's-Sekâ, 1996). 1/461

¹⁸³ Ebû Saîd el-Heysem b Kuleyb b Sureyc el-Binkeşî el-Heysem b. Kuleyb eş-Şâşî, *el-Müsnedü li 'ş-Şâşî*, thk. Mahfûzu'r-rahmân Zeynullâh (Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1410). 1/384

¹⁸⁴ Ebû'l-Hasen 'Alî b 'Ömer ed-Dârekutnî, *Sunen*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2004). 4/128

¹⁸⁵ el-Ma'berî Zeynuddîn, *Fethu'l-mu'in bi şerhi Kurratu'l'ayn bi Muhimmatu'd-Dîn* (Beyrut: Dâru İbn Hâzm, ts.), 570

¹⁸⁶ Şemsuddîn Muhammed Haţîb Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 5/432

¹⁸⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/177

¹⁸⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/175

¹⁸⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/177-178

¹⁹⁰ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/182

(inkâra) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlarıdır; onlar için büyük bir azap vardır.”¹⁹¹ İkrâh, ne zaman kalkacak olursa, o zaman Müslümanlığı izhar etmesi emredilir. Buna göre izhar edecek olursa Müslümanlığı devam eder. Ama küfrünü izhar etmeye devam ederse konuştuğu andan itibaren olmak üzere ona küfür hükmü verilir. Zira bu şekilde anlamış oluyoruz ki o, konuştuğu andan itibaren küfre gönlüne açmış ve bundan da razı olmuş demektir. Yine de bir kimse: Bana yapılan baskı sonucu küfre girdim der ve kafirler tarafından esir tutulmak gibi onu doğrulayan bir karine varsa, tasdik edilir. Karine yoksa sözü tasdik edilmez¹⁹².

Bağy Suçunun İspatında Karine

İslâm Halifesinin (Devlet Başkanının) emirlerine karşı çıkan veya Allah'ın hakkı olsun, kul hakkı olsun; böyle bir hakka engel olan Müslüman grubuna bâğî (âsî) denir¹⁹³.

Hiz. Peygamber konuyla ilgili hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: “Kim imamına itaatten elini çekecek olursa kıyamet gününde elinde geçerli bir hüccet, delil bulunmaksızın gelir, kim de cemaatten ayrılmış olarak ölürse bir nevi cahiliyet ölümü ile ölmüş olur”¹⁹⁴. “Kim başındaki emirden hoşlanmadığı bir şey görürse sabretsin. Çünkü kim cemaati bir karış bile olsa terk edip ölürse ölümü cahiliyet ölümü gibi olur”¹⁹⁵.

Maverdi'nin açıklamalarına göre asilere karşı savaş açılmasını gerekli kılacak belli başlı şartlar vardır¹⁹⁶. İşte bu şartlar bizde karinelerin konusu olarak geçmektedir. Çünkü bu şartlar alamettir, alamet ise karinedir. Yani bu şartlar gerçekleştiği vakit bağy suçunun ispatında güçlü karine olmaktadır, böylelikle bağy suçunun sabit olması söz konusu olmaktadır. Bu şartları kısaca şöyle ele alabiliriz:

Birincisi: Bağlılar güç ve kuvvet sahibi olmalıdır. Güçleri, sayılarının çokluğuna göre olabilir. Bunlar kontrol edilemez bir vaziyet aldıklarında onlarla savaşılabilir. Eğer bunlar tek tek veya dağınık halde iseler ve imamın savaşmadan onları yakalayabilme imkânı varsa, onlara karşı savaş açılmamalıdır. İkincisi: Bahsi geçen kuvvetlerinden dolayı, gerçek anlamda halifenin hâkimiyeti altından çıkmış olmalıdırlar. Şayet bağlılar imamın hâkimiyeti altındaysalar, imamın onlarla savaşması zorunlu değildir. Böyle bir durumda imam onları hapsederek ya da daha farklı bir şekilde cezalandırabilir. Üçüncüsü: İsyanlarının haklı olduğuna ilişkin bir delil ve tevilleri olmalıdır; hâsılı halifeye karşı gelmelerini hukukî gösterecek, fasit bile olsa bir teville dayanmaları gerekir. Fakat bu tevil kesinlikle fasit olmamalıdır. Örneğin; Deve Savaşı ve El-Safayn Savaşı'nın en bilinen hikâyesinde Ali'nin halifeliğine karşı isyancılar vardı. Ali'nin, Osman'ın katillerine karşı bir intikam almaması onların tevili ve isyanlarının nedenidir. Fakat isyanları ve imamdaki ayrılımları hakkında bir tevil sahip değillerse, o zaman Şafii mezhebinde bu tür insanlara eşkıya muamelesi yapılmalı görülmüştür. Dördüncü: Kendisine itaat etmeleri, emrine boyun eğmeleri ve bir araya toplanmaları için bir imam tayin etmesidir. Şafii alimleri bu son şart hakkında iki görüşte ihtilafa düşmüşlerdir. Birinci görüş: İmamın kendileriyle savaşabilmesi için asilerin bir emirinin olması gerekir. İkinci görüş Şafii'nin ashâbının çoğunun görüşüdür: Onlarla (asilerle) savaşmak üzere bir imam tayin

¹⁹¹ En-Nahl 16/106

¹⁹² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/181

¹⁹³ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b Şeref Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn ve 'umdetu'l-muttağîn*, thk. Zuheyr eş-Şâî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1991), 10/50

¹⁹⁴ el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 8/270

¹⁹⁵ Ebû Muhammed 'Abdullah b 'Abdurrahmân ed-Dârimî, *Sunen*, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî (Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 2000), 3/1637

¹⁹⁶ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/104

etmesi şart değildir. Çünkü Ali, Cemal Savaşı'nda asilerle savaştı ve onların imamı yoktu. Sıffin Savaşı'nda da lideri olmadan önce asilerle savaştı¹⁹⁷.

el-Havi el-Kebir'e baktığımızda yukarıda zikrettiğimiz şartlar gerçekleştikten sonra bağı suçunu ispat etmek ya da etmemek için son hükmü vermek üzere İslam'ın kurallarına ve İslam halifesine itaat etmeyen kimselere bir elçi gönderilir. Asilerin amacı ve isteklerinde herhangi bir kötülük olup olmadığı konusunda elçi aracılığıyla soruşturma gerçekleştirilir. Eğer asilerin amacı kötülük yaymak veya İslam'a zarar vermek değilse kendilerine nasihatte bulunulur. Nasihatler işe yaramazsa, İslam'a ve topluma karşı kasıtları varsa o durumda halifenin onlarla savaşıması söz konusu olabilmektedir¹⁹⁸.

Onların kötü niyeti, bağı suçunun ispatının karinesi olmaktadır. Konuyla ilgili bir rivayete göre "Hz. Ali, kendisine karşı çıkan Haricilere İbn Abbas'ı göndermiş, onun vasıtasıyla onlara nasihat etmiş, onlarla konuşmuştur. İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmektedir:

Hariciler bizden ayrıldıkları zaman, ben Ali'ye şöyle dedim: Ey müminlerin emîri! Namazı serinlik düşünceye kadar tehir et de ben gidip onlarla konuşayım. Onların sana bir zarar vermelerinden korkuyorum. İnşallah bir şey olmaz. Daha sonra Yemen'de yapılan abalardan en güzelini giyerek onların yanına gittim. Onlar kaylule uykusuna yatmışlardı. Bir grubun yanına vardım; onlardan daha fazla Allah'a ibadet eden görmedim; dizleri secdeye gitmekten deve derisi gibi nasır bağlamıştı, yüzlerinde de secde eseri görülmekteydi. Onların yanına vardığımda bana şöyle hitap ettiler: "Ey Abbas'ın oğlu! Sana merhaba, seni buraya getiren nedir?" Ben de şöyle cevap verdim: "Ben sizinle konuşmak için geldim. Peygamber'in ashabı Kur'an'ın tevilini sizden daha iyi bilir. Çünkü vahiy onların arasında nazil oldu." Onlardan bazıları 'İbn Abbas'la konuşmayınız' demelerine karşı bazıları da 'Mutlaka onunla konuşacağız' dediler. Bunun üzerine ben şöyle dedim: "Peygamber'in amcasının oğlu, damadı, Peygamber'e ilk iman eden ve yanında Peygamber'in sahabeleri bulunan Ali'yi hangi hususlarda tenkit ediyorsunuz?" Dediler ki: "Biz onu üç hususta tenkit ediyoruz." Ben de: "Peki, bunlar nelerdir?" dedim. Şunları söylediler: "Birincisi, insanları Allah'ın dininde hakem tayin etmiştir. Oysa Allah Teâlâ 'Hüküm ancak Allah'ındır'¹⁹⁹ buyurmuştur." Ben: "İkincisi nedir?" diye sordum, şöyle dediler: "Savaştığı halde hiç esir almadı, onların mallarını ganimet saymadı. Eğer savaştığı kişiler kâfir iseler onların malları helâldir. Yok mümin iseler onların kanları da ona haramdır." Bunun üzerine ben: "Üçüncüsü nedir?" deyince şöyle cevap verdiler: "Emîr'ul-mü'minin sıfatının silinmesine izin verdi. Eğer o müminlerin emiri değilse, kâfirlerin emiridir." Bundan sonra ben şöyle söyledim: "Peki, ben size sizin de bildiğiniz muhkem ayetlerden ve Peygamber'in sahih sünnetinden delil getirsem, iddianızdan vazgeçer misiniz?" diye sordum. Onlar da: "Evet, vazgeçeriz." dediler. Söze şöyle devam ettim: " 'Ali, Allah'ın dininde insanları hakem kıldı' sözünüzü ele alalım. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: 'Ey iman edenler! İhramda iken av öldürmeyin. Sizlerden avı kasten öldürenin cezası (evcil hayvanlardan) onun bir benzeri (dengi)'dir. Kâbe'ye ulaşmış bir kurbanlık olarak bu cezayı sizden olan iki adaletli kişi hükmedecektir'²⁰⁰. Yine Allah Teâlâ, karı koca arasındaki anlaşmazlık hususunda da şöyle buyurmaktadır: 'Eğer (karı ile koca arasında) ayrılık olacağından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir, kadının ailesinden bir hakem gönderin'²⁰¹. Size Allah adına yemin vererek soruyorum: Düşmanlıkları kaldırıp kanların akıtılmasını önlemek için hakem tayin etmek, bir dirhem değerindeki tavşanı ihramıyken öldürmede hakem tayin etmekten daha mı önemsizdir?" Dediler

¹⁹⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/101-102

¹⁹⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/104-105

¹⁹⁹ el-En'am 6/57

²⁰⁰ el-Mâide 5/95

²⁰¹ el-Nisa 4/35)

ki: “Yâ Rabbî! Sen bizi muaheze etme. Elbette düşmanlıkları kaldırıp, kan akmasını durdurmak daha önemlidir.” Ben de şöyle dedim: “O halde birinci tenkidinizin cevabını vermiş oldum mu?” Dediler: “Allah’ım! Bizi muaheze etme. Evet, verdin.” Sözüme şöyle devam ettim: “Sizin Ali onlarla savaştığı halde onlardan esir almadı, onların mallarını ganimet saymadı' sözünüzü ele alalım. Siz annenizi esir alıp, ondan cariye gibi faydalanmayı, onu cariye yapmayı kendiniz için helâl görür müsünüz? Eğer annenizden cariye gibi faydalanmayı helâl görürseniz, kâfir olursunuz. Ayşe’nin, sizin anneniz olduğunu inkâr ederseniz, yine kâfir olursunuz. Çünkü Allah Teâlâ ‘O Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha evladır. Onun hanımları da müminlerin anneleridir.’²⁰² buyurmaktadır. Siz bu durumda iki sapıklık arasında kıvranıp duruyorsunuz; hangisini isterseniz onu alın. Böylece ikinci tenkidinizin de cevabını vermiş oldum mu?” Dediler ki: “Yâ Rabbî! Sen bizi muaheze etme. Evet, verdin.” Sözüme devam ettim: “Sizin ‘Ali, emîr’uî mü’minin sıfatının silinmesine izin verdi' sözünüzü ele alalım. Hz. Peygamber, Hudeybiye günü Kureyşilerle anlaşma yaptı. Hz. Peygamber, sulhnameyi yazan kişiye (Hz. Ali’ye) ‘Yaz! Bu Allah’ın Rasûlü Muhammed ile Kureyş’in üzerinde anlaştıkları maddelerdir’ deyince, Kureyşiler şöyle dediler: ‘Allah’a yemin ederiz ki eğer senin Allah’ın Rasûlü olduğuna inansaydık, seninle savaşmaz, seni Kâbe’yi ziyaretten menetmezdik. Sen Abdullah oğlu Muhammed yaz’. Bunun üzerine Hz. Peygamber ‘Allah’a yemin ederim ki ben Allah’ın Rasûlüyüm. Siz beni yalanlasanız da ben Allah’ın Rasûlüyüm’ dedikten sonra antlaşma metninin altına ‘Bu, Abdullah oğlu Muhammed ile Kureyş’in üzerinde ittifak ettiği sulhnamedir’ şeklinde yazılmasını emretti. Şimdi size soruyorum; acaba Hz. Peygamber böyle yapmakla peygamberlik sıfatını ortadan kaldırmış olur mu?” Dediler ki: “Yâ Rabbî! Sen bizi muaheze etme. Hayır, peygamberlik sıfatını ortadan kaldırmış olmaz.” Bu karşılıklı konuşmadan sonra 20.000 kişi Haricîlerden ayrıldı. Geriye 4.000 kişi kaldı. Onlar da savaşta öldürüldü”²⁰³

Bir kimse, meşru olarak halife seçildikten sonra, Müslümanların dirlik ve intizamını sağlamak, hasımlara karşı güçlü olmak, düşmanların gözlerini korkutmak için halifede her türlü emir ve yetkinin olması gerekir. Bilindiği üzere Allah Teâlâ, Müslümanların halifeye itaat etmelerini ve uymalarını emretmiştir. Dolayısıyla, halife zâlim biri olsa bile ona itaat etmek Müslümanlara vacip kılınmıştır. Fakat bu itaat, haddi aşmak, günah işlemek, helal ve haram sınırlarının çiğnendiği hususlar olmamak koşuluyla sınırlandırılmıştır. Zira halifeye karşı halkın isyan etmesi, halifenin onlara zulüm etmesinden daha tehlikelidir. Bu sebeple Allah Teâlâ bağilerle savaşılmasını emretmiştir. Bağilerin delil ve tevilleri dikkate alınmamıştır; zira halifeye itaat etmek, hayır açısından daha üstündür²⁰⁴. Bütün zikrettiğimiz açıklamalar dikkate alındığına bağy suçunun ispatında karine konusunu şöyle özetleyebiliriz ki bağy cerimesin ispatı olmak üzere yukarıdaki açıklamalara göre en gerekli karineler üç tanedir. Bunlar; asiler kuvvetli olması, bir fasit tevilin dayanması ve halifenin hâkimiyeti altından çıkılması. Bu karinelere bakıldığı zaman asilerin gerçek bağiler olup olmadığının hükmünü vermek adına en son dikkat edilecek husus elçinin göndermesidir. Böylece anlıyoruz ki, sırf karineleriyle bağy suçu ispatlanamayacak olmasına rağmen bu karineler bağy suçunun ispatı sürecinde çok önemli rol oynar. Karineler gerçekleşmeden elçi gönderilmez. Böylece bağy suçunu ispatlamak üzere bütün koşullar ve şartlar dâhil olmak üzere karinelerin kullanmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır

²⁰² el-Ahzab 33/6

²⁰³ Ebû ‘Abdirrahmân Ahmed b Şu‘ayb b ‘Ali el-Ĥorâsânî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Hasan ‘Abdülmeam Şelebî (Beyrut: Mü’essesetü’r-Risâle, ts.), “hasais”, (No. 8522)

²⁰⁴ Muştafâ el-Bugâ Muştafâ el-Ĥîn, *el-Fıkhü'l-Menhecî ‘alâ mezhebi’l-İmâmi eş-Şâfi’î rahimehullâhu te ‘âlâ* (Dimaşk: Dâru’l-Kâlem, 1992), 8/100

2.2. Kısası Gerektiren Suçlarda Karine

2.2.1. Kısas Kavramının Tanımı

Kısas kişinin birini öldürmesi ya da vücut bütünlüğüne yönelik²⁰⁵ cinayet işlemesi durumunda misliyle cezalandırılması olarak kabul edilmektedir²⁰⁶. Mâverdi, kısasın uygulanabilmesi için bazı şartların bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Caninin mükellef bir kimse yani akli dengesi yerinde ve erişkin olması gerekir. Çocuk yaşta olma veya akli dengesi bulunmama durumunda katile kısas cezası uygulanmaz. Çocuk buluş çağına erdikten sonra ve akli dengesi yerine geldikten sonra dahi kendilerine kısas cezası uygulanmaz. Ancak akli başındayken cinayet işleyip, sonrasında akli dengesi bozulan kişiye kısas uygulanır. Sarhoş halde cinayet işleyene de kısas uygulanır²⁰⁷. Cinayet işleyenin, ölenin aslı (ana-babası) olmaması gerekir. Evladını öldüren babaya kısas cezası uygulanmaz. Peygamber Efendimiz şöyle buyuruyor: “Baba, çocuğunu öldürme sebebiyle kısas olunmaz.”²⁰⁸ Çünkü baba, çocuğunun varlık sebebidir. Babaya hürmet ve saygı gösterilmesi gerekmektedir. Şu durumda, çocuğunun ölümüne neden olur ise, kendisine kısas yapılamaz²⁰⁹. Ölen kimsenin Müslüman olması kısasın uygulanabilmesi için aranan şartlardandır. Şayet bir kâfırın ya da mürted olan bir kişinin, bir müslüman tarafından öldürülmesi durumunda ne kısas ve ne de diyet gerekmez²¹⁰.

Organ cinayetinde kısasın şartları: Organ cinayetinde kısasın uygulanabilmesi için, yukarıda bahsedilen 4 şartla beraber bazı şartların daha olması gerekir;

- Kısas uygulanacak organda denklik olması yani, kasıtlı olarak kesilen organ ile kısas olarak kesilecek organ arasında denklik olması gerekmektedir. Örneğin; bir kimsenin sağ elini kesenin sağ eli kesilir, şahadet parmağını kesenin aynı şahadet parmağı kesilir.
- Kesilen organ felçli ise buna karşılık sağlam olan organ kesilmez. Bunun için diyete hükmedilir. Ancak sağlam organ karşısında felçli organı kesmek caizdir²¹¹.
- Organın bilek gibi bir ekleminden kesilmesi²¹² veya kulak gibi belirli bir organın kesilmesi, bu sebeple dış dışında kırılan kemiğin kısas caiz değildir.
- Birkaç kişinin birlikte birini öldürmesi durumunda her birine kısas cezası uygulanabileceği gibi, birinin organını keserlerse diğerlerinin de aynı organları kesilir²¹³.

²⁰⁵ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/109

²⁰⁶ Cezerî, *el-Fîkh 'alâ mezâhibi'l-'erba'a*, 5/217; 'Abdulkâdir 'Avde, *et-Teşrî'u'l-Cinâîyyu'l-İslâmî muḥarinen bi'l-kânûni'l-vad'i* (Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l-'Arabî, ts.).1/546

²⁰⁷ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/88

²⁰⁸ Ebû'l-Ḥasen 'Alî b 'Ömer ed-Dâreḳutnî, *Sunen*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût (Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2004), 3/141, (No. 3275)

²⁰⁹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/22

²¹⁰ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/16

²¹¹ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/149

²¹² Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/157

²¹³ Mâverdi, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/27

2.2.2. Kısa Gerektiren Suçlarda Karine

Cana Yönelik Suçlarda karine

Genelde maddi birtakım karineler ve yeminden nükûl karinesi ile hükme varabilmek mümkündür. Bu bağlamda bir başka konu da kısas ve diyet gerektiren suçlarda, öldürme ya da yaralama fiilinin kasten mi, şibh-i amd ile mi, yoksa hataen mi olduğunun tespitinde karinelere itibar edilebileceğidir²¹⁴.

Şafii mezhebi, sırf karinelere istinaden kısas cezası verilemeyeceği görüşündedir. Çünkü kısas cezalarında ihtiyat vacip olup, hükümlerin kesin bilgiye göre verilmesi gerekir. Karineler ise şek ve şüphe içerdiğinden, bu tür cezalandırmalar karinelere istinaden verilememektedir²¹⁵. Söz konusu davalarda cezada hata yapmaktansa afta hata yapmak daha hayırlıdır. Nitekim Hz. Ali zamanında bir kasabın elinde bıçak ile ölü bir adamın yanında bulunması karinesine istinaden kısas edilecekken, gerçek suçlunun itirafta bulunmasıyla kurtulmuştur. Yani kesin gibi görünen bir karine bile haksız yere birisinin canına kıyılmasına neden olabilir. Bu yüzden kısas cezalarında oldukça fazla ihtiyat gerekmektedir. Karineler ise delaleti açık olmayan şüpheli delillerdir. Fakat Şafiiler her ne kadar kısas ve diyet cezalarının karinelere dayanarak verilemeyeceğini ifade etseler de bazı hallerde karineler ile hüküm verileceğini kabul ettiklerini gösteren durumlar söz konusudur. Bu âlimlere göre cinayet davalarında davalının, hâkimin teklif ettiği yemini etmemesi, davacının doğruluğuna mücerret bir karinedir. Nitekim Hz. Peygamber “delil davacıya, yemin ise davalıya aittir”²¹⁶ demesiyle yemini davalıya münhasır kılarak, onun doğru söyleyip söylemediğine bir kriter koymuştur²¹⁷.

Amden Katil suçunda karine

Genelde ölüme yol açabilecek bir aletle bir kimseyi kasıtlı olarak öldürmektir. Bu çeşit öldürme, bıçak, kama ve taş gibi bir aletle olabileceği gibi, zehirlenme, ateşle yakma, boğma ve denize atma ile de olabilir. Tüm bu cinayet çeşitleri kasıt ve öldürücü bir vesileyle gerçekleşiyse hükmü aynı olur²¹⁸. Bu durumda, bu öldürme şeklinde kasıt ve öldürme vesilesi olmak üzere iki karine aranır. “Kastın bulunması için fâilin önceden plan ve tasavvurda bulunması şart olmayıp ölüme yol açan fiili işlediği anda sonucu istemiş olması yeterlidir. Bunun için de doktrinde ‘suçu önceden planlama’ anlamıyla taammüd ve ‘fiilin sonucunu o anda istemiş olma’ anlamıyla kasıt ayırımı yapılmaz. Ancak kasıt kişinin iç dünyasıyla alâkalı bir durum olduğu ve kişinin öldürme niyetinin tespitinde zorluklar bulunduğu, hukukî hükümlerin ise objektif verilere dayanması gerektiği için fakihler, kişinin kasıt ve niyetini göstermeye elverişli objektif bir ölçüt geliştirmeye çalışmışlar, bunun için de fâilin kullandığı aletin öldürücü olması şartını ileri sürmüşlerdir. Aletin bu vasfı onu kullanan kişinin de kural olarak öldürme kastını taşıdığıının delili sayılmıştır”²¹⁹. Bu aletin öldürücü vasıf taşıması veya taşıması karine kavramıyla belirtilmektedir.

²¹⁴ M. Fatih Turan, *İslam Hukukunda Karine* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 300

²¹⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/14

²¹⁶ İbn Mâce, *Sünen*, “Ahkam”, 7 (No. 2321)

²¹⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/14

²¹⁸ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/210

²¹⁹ Bardakoğlu, “Kasâme”.

Şibh-i Amdle Katil Suçunda Karine

Kasta benzer öldürme, amacı öldürme olmayan ancak ölüme neden olan bir uygulamanın gerçekleşmesidir. Örneğin bir kimseye ufak bir sopa darbesi ile vurulması sonucunda sopanın öldürücü bir yere denk gelmesi sonrasında kişinin ölmesi²²⁰. Bu hususta Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kasta benzer öldürmenin diyeti, kasten öldürmenin diyeti gibi ağırdır. Ancak sahibi öldürülmez”²²¹. Kasta benzer katil suçunun ispatında kullanılan alet karine olarak değerlendirilebilir. Böylece şibh-i amdde katil suçu “fâilin ölümle sonuçlanan fiili bilerek işlediği, ancak ölüm sonucunu istemediği durumlar, modern hukuktaki ifadesiyle ‘kastı aşan müessir fiille adam öldürme’ kural olarak kasten değil kasıt benzeri bir kusurla öldürme kabul edilir. Bu da genelde kullanılan alete ve olayın cereyan şekline bakılarak belirlenir. Şâfîliler ve Hanbelîler bilerek çelme takıp düşürme, suya itme, üzerine azgın bir köpeği salma, ateşe verme gibi fâilin öldürme kastını açıkça göstermeyen iradî bir fiilin ölüme yol açmasını kasıt benzeri sayarlar”²²²

Hataen Katil Suçunda Karine

Hataen katil veya yanlışlıkla öldürme genel olarak kasıt olmadan ve istemeyerek yapılan öldürme şekli olarak ifade edilmektedir. Örneğin, bir kişinin kayarak birinin üstüne düşmesi ya da avlanmak için atılan okun birisine isabet etmesi yanlışlıkla öldürmedir²²³. Bunun uhrevî hükmü, affa tâbidir. Bu doğrultuda herhangi bir günah ve cezası yoktur. Çünkü bireyler kişileri kasıtsız ve istemeyerek öldürmektedir. Hadis şerifte; “Şüphesiz Allah; yanlışla, unutmaya ve zorlama nedeniyle ümmetimin üzerinden sorumluluğu kaldırmıştır.”²²⁴ diye buyurulmuştur. Dünyevî hükmüne gelindiğinde ise ortada herhangi bir kasıt olmadığı için caniyeye kısas yapılmaz. Bu doğrultuda katil öldürülmez. Ancak bu kişiye diyet gerekmektedir. Üç yıl boyunca²²⁵ çeşitli taksitler ile katil ve baba tarafından erkek olan akrabalarının²²⁶ diyeti ödemeleri gerekmektedir²²⁷.

Bu hususta Cenab-ı Allah şöyle buyurmuştur: “Yanlışlıkla olması dışında, bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle âzat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir; ancak ölünün ailesi diyeti bağışlarsa o başka. Öldürülen, mümin olmakla birlikte size düşman olan bir topluluktan ise mümin bir köle âzat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluluktan ise ailesine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir köleyi âzat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin Allah tarafından tövbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lâzımdır. Allah her şeyi bilmektedir, hikmet sahibidir.”²²⁸. Söz konusu keffaret mü'min bir köleyi âzâd edebilmek ve buna gücü yetmezse, iki ay peş peşe oruç tutmak şeklindedir. Bunun yanı sıra kastî öldürmede diyeti sadece katil ödemek durumundadır. Çünkü suçu bile isteye istemiştir. Ancak kaste benzeyen öldürme ve yanlışlıkla öldürme durumunda diyet yalnızca katile yüklenmemektedir. Asabe olan

²²⁰ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/210

²²¹ Ebû 'Abdillâh Ahmed b Muhammed Ahmed b. Hanbel, *Musnedu'l-Imâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arna'ût Murşid - 'Âdil (Beyrut: Mu'essestü'r-Risâle, 2001), 11/327, (No. 6718)

²²² Bardakoğlu, “Kasâme”.

²²³ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/34

²²⁴ Ebû 'Abdillâh b Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, thk. Muhammed Fu'âd b 'Abdilbâkî (b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-'Arabîyye;Fayşal 'İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.), “Talak”, 16 (No. 2043)

²²⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/343

²²⁶ İmâmü'l-Haremeyn el-Cuveynî, *Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyet'il-Mezheb*, thk. 'Abdül'azîm ed-Dîb (Suudi Arabistan: Dâru'l-Minhâc, 2007), 16/505-509

²²⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/223

²²⁸ En-Nisa 4/92

akrabalarının da katile yardım etmeleri gerekmektedir. Çünkü bu durumlarda kasıt yoktur. Söz konusu diyet Allah-u Teâlâ'nın bir hakkı olarak ifade edilmektedir. Diyetten affedilse bile bireyin keffâret vermesi gerekmektedir²²⁹.

Maverdî'nin hataen katil ile ilgili açıklamalarına göre şöyle anlatabiliriz: Kısaca hataen katil suçunun ispatında dikkat edilecek husus herhangi bir katil niyetinin karinesi olmaksızın normalde öldürmeyecek aletle öldürülmüş olmasıdır. "Kasten adam öldürmeden temel farkı fâilin maktulün ölümünü hiç istememiş, fakat taksirli hareketinin sonucu ölümün meydana gelmiş olmasıdır. Taksirli hareket de genelde gerektiği şekilde tedbirli davranmama, o davranışa uygun düşen özen ve dikkati göstermeme şeklinde kendini gösterir."²³⁰

Vücut Bütünlüğüne Verilen Zararlar

Nefs dışındaki cinayetler genel olarak; birini yaralama, organ kesme ve organı etkisiz hale getirmek şeklinde üç kısma ayrılır. İnsan yaralama söz konusu olduğunda baş ve yüzde işlenen yaralamalar seccac olarak adlandırılmaktadır. Maverdî açıkladığına göre çoğu alimlere göre söz konusu yaralamalar on bir çeşittir. Bunlar şu şekildedir: Harise, deri hafiften yırtılır, aynı tırnaklama izi gibi deride bir iz bırakır; damiye, derinin kan damlamayacak şekilde yarılması; dimağa, beynin torbası yırtılır, yaranın beyne kadar ulaşması; badia, derinin kesilerek etin hafifçe yarılması demektir. Mütelahime, ete gömülü ancak et ile kemik arasındaki zara ulaşmayan anlamına gelmektedir. Simhak ise eti yararak et ile kemik arasındaki zara ulaşan demektir. Bunun yanı sıra mudiha, iğne deliği kadar bile olsa kemiği ortaya çıkaran demektir. Haşime, kemiği kırıp parçalayan anlamına gelirken münakil, kemiği kırdıktan sonra yerini değiştiren demektir. el-Me'mûme yaralamada kullanılan alet beyin zarına kadar ulaşır. Bu yaralamaya aynı zamanda el-emme de denir²³¹.

Söz konusu yaralamalar içinde sadece mudihada kısas gerektirmektedir. Mudihadan önce geçen yaralamalarda herhangi bir şekilde kısas yoktur, hükûmet olmaktadır. Mudihadan sonra meydana gelen yaralamalarda erş olmaktadır. Böylece haşime için 10 deve, münakil için 15 deve, me'mume ve damiğe için 33.3 deve şeklinde ifade edilmektedir. Zira böyle yaralamanın zabtı kolaydır. Müdaha cinayetinde tam diyetin 1/20 si, yani 5 deve gerektirmektedir²³². Organ cinayeti dendiği zaman ise başkasının el, ayak veya kulağını kesmek ya da gözünü çıkarma ifade edilmektedir. Öldürme cinayetine benzer bir şekilde organ cinayetleri de kastî, kaste benzer veya yanlışlıkla şeklinde 3 kısımda incelenmektedir. Organlara karşı kastî olarak işlenen cinayetlerde kısas söz konusu olmaktadır. Başka birinin elini kesenin de eli kesilmektedir. Söz konusu uygulama dahilinde organların arasında bir eşitlik bulunması gerekmektedir. Bir kişinin sağ elini kesen kişinin sağ eli kesilmektedir. Ancak yanlışlıkla yapılan organ cinayetinde kısas gerekmez, sadece diyet gerektirmektedir. Göz, kulak, ayak gibi organların diyeti tam diyetin yarısıdır. Mafsaldan kesilen organda kesinlikle kısas gerektirmektedir²³³. Tek gözü çıkarmak, göz kapağını, kulağı, burun kıkırdağını, dili, dudağı, penisi ve testisleri kesmek gibi yaralamalarda kısası uygulamak vaciptir.

Yukardaki açıklamalarda yaralama suçlarında kısasa veya diyete hükmedebilmek için dikkate alınacak olan tespitler karinelere bağlanmaktadır. Bu durumda bazı yaralamalarda diyet var olup bazen de var olmamaktadır. Diyet verilmesi gereken yaralamalarda karineler ile ispat olmaktadır. Örnek olarak "haşime" yaralamada kemik kırılması karine ile gerçekleştirilebilmektedir. "Damiga"

²²⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/118

²³⁰ Bardakoğlu, "Kasâme".

²³¹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/149-150

²³² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/149-151

²³³ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/149-157

ise yaranın beyne kadar ulaşılması karine olarak değerlendirilebilmektedir. Aynı anda kısas gerçekleştirilebilmek alet ile yaralayanın niyetine bağlanmaktadır. Böylece öldürebilecek bir alet kullanıldığı zaman yukarıdaki zikrettiğimiz şartlarla kısas olabilmektedir. Değilse diyet ödettilmektedir²³⁴. Ancak öldürebilecek ya da öldüremez alet belirtilmek üzere karineleriyle belirtilebilmektedir.

2.2.3. Kasame

Kasame: “Half (yemin)” anlamına gelmekte olan “kasami” şeklinde bir mastardır. Buradaki kasame öldürme davasında tekrarlanan yeminler olarak ifade edilmektedir²³⁵. Kasame konusunun temeli, Rafi b. Hadk ve Sehl b. Ebu Hasme'nin yaptıkları şu rivayetleridir: “Abdullah b. Sehl ile Mesud b. Zeyd b. Muhayyisa birlikte sefere çıktılar. Hayber' e vardıklarında oradaki işleri sebebiyle ayrıldılar. Bir süre sonra Muhayyisa geldiğinde Abdullah b. Sehl' i öldürülmüş olarak buldu ... Sonra, Muhayyisa ile kardeşi Huveyyisa b. Mesud ve bir de Abdurrahman b. Sehl Hz. Peygamber' e geldiler... Ona Abdullah b. Sehl'in öldürülüşünü anlattılar. Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara: ‘Bu cinayetin Hayberliler tarafından yapıldığına elli defa yemin ederseniz arkadaşınızın diyetine hak kazanırsınız’ buyurdu. Onlar da: ‘Yanında bulunmadığımız ve görmediğimiz bir cinayet hakkında nasıl yemin ederiz?’ diye çekindiler. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): ‘Öyleyse Yahudiler elli kez yemin ederek bu katil olayından beraat etsinler mi?’ diye sordu. Davacılar: ‘Ey Allah'ın Resulü! Kafir bir halkın yeminini nasıl kabul ederiz?’ diyerek razı olmadılar. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bu durumu görünce onun diyetini kendisi verdi.”²³⁶.

Kasame: Katilin bilinmediği maktulün akrabalarının itham edildiği kimse veya kişilerin cani olduğunu iddia edip elli yemin etmeleri durumunda o kişiler diyet vermesini ettirilmektedir. Maktulün akrabaları yemin etmez ise itham edilen katilin akrabalarının 50 yemin ederek bu zanlının cani olmadığını söylemeleri durumunda zanlı kişi beraat etmektedir. Cahiliye devrinde kasame hükmüne müracaat edilmektedir bunun yanı sıra hükmü vermekte olan Velid b. Muğire olmuştur. İslamiyetin gelmesine müteakiben de aşağıda bahsedilecek birtakım kayıtlar ve şartlar dahilinde kasame hükmü devam ettirilmiştir²³⁷.

İslam Hukukunda kasame faili meçhul cinayetlerin meydana gelmesi durumunda cezai ve malî sorumluluğun tespit edilmesi için cinayet olayının yaşandığı yerdeki insanların veya ölenin yakınlarının yemin etmesidir. İslam Hukukunda karinelere uygun kanıtlar bulunmadığında hakların yok olmaması ve suçların engellenmesi için yardımcı delillere başvurulur. Yemin ve yeminden kaçınma bu delillere yardımcı olmaktadır. Kamudaki kanaat ve ahlaki yapı dâhilinde kanıt gücü taşıyabilmektedir. Özel bir yemin çeşidi olan kasame ile insanların can güvenliğinin sağlanması ve himaye edilmesi, adaletin gerçekleşmesi ve toplum vicdanının rahatlaması, bölge insanının duyarlılık kazanması ve ortak sorumluluk bilincinin güçlenmesi, ölenin akrabalarının acılarının bir nebze de olsa hafifletilmesi, cinayet zanlılarının haksız töhmetten kurtulması gibi mühim vazifeler amaçlanmıştır²³⁸.

²³⁴ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 12/38

²³⁵ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/3

²³⁶ Ebû ‘Abdullah Muhammed b İdrîs eş-Şâfi‘î, *Musnedu'l-İmâm eş-Şâfi‘î*, thk. Seyyid Yûsuf ‘Ali el-‘Attâr - Seyyid ‘İzzet (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1951), 349

²³⁷ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/4

²³⁸ Bardakoğlu, “Kasame”.

Şafilere göre kasâmenin bir ispat aracı olduğunu ifade etmek gerekir. Zanlıya dair asli deliller mevzu bahis değildir. Zayıf delillerin bulunduğu durumda ispat edilmek için kasâme meşru olarak ifade edilmektedir. Bu mezhebe göre itham edilen tarafın sadece bir kişi ya da toplum olmasında herhangi bir fark yoktur²³⁹. Kasâme, suçu ispat için makul delil olmadığında başvurulmak üzere meşru kılınmıştır²⁴⁰. Ancak kasâme yapılabilmesi için ölü olarak bulunan kişinin katledildiğine işaret edecek ve kesin delil için yetersiz, lakin itham sebebi sayılabilecek bazı zayıf karineler ve şüphelerin var olması, zanlı ya da zanlılar aleyhine suçu işlediklerine ilişkin yeterince kanıtın olmaması gerekmektedir²⁴¹. Bu karineler ile davacı tarafın durumu kuvvetli hale gelmekte ve Safilere göre karşı tarafa yemin ettirilmesi ile diyet ödettilmektedir²⁴². Ölenin bulunduğu mekânın²⁴³, cinayetin o yerde yaşayan kimse ya da kimselerce işlendiğini belirten bir karine olduğu Şafii âlimler tarafından kabul edilip bu durumun karine olarak değerlendirilebilmesi için, ölen kişinin daha evvelden kendisi ile hasımlık olan bir yerde bulunması ve bu yerde de düşmanlarından başka kimsenin yaşamaması gerektiği ifade edilmektedir²⁴⁴.

Bu düşüncedekiler Hayberli Yahudilerle Müslümanlar arasındaki hasımlığı Peygamber Efendimiz'in levs olarak değerlendirmesini delil olarak gösterirler. Şafilere göre, düşmanlık karinesini ölenin bulunduğu yerdeki kişilerle sınırlandırılır ve az evvel de ifade ettiğimiz gibi, ölenin bulunduğu yerde ölen kişi ile daha önce herhangi bir düşmanlığı olmayan kişilerin bulunmamasını da şart koşarlar. Böyle bir bölgede başka birilerinin de bulunmamasını, ölenin yalnızca aralarında husumet olan kişilerce katledilmemiş olma olasılığını da barındırdığını ve buradaki düşmanlığın artık gerçek karine sayılamayacağını ifade etmektedir

²³⁹ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/13; Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn*, 10/12

²⁴⁰ *Tuhfetü'l-Fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 3/131

²⁴¹ 'Alâüddîn Ebû Bekr b Mes'ûd b Ahmed, *Bedâ'iu's-şanâ'i fî tertîbi's-şerâ'i* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 7/286; Mevşilî, *el-İhtiyâr*, 5/53

²⁴² Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/14; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn 'Alî b Ebî Bekr b 'Abdilcelîl Fergânî El-Mergînânî - Tallal el-Yusuf, *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî* (Beyrut: Daru'l-İhyâ'i Tûrâşî'l-'Arabi, ts.), 4/497

²⁴³ Seraşî, *el-Mebşu't*, 26/106; Ebu'l Vefâ el-Afgânî, *el-Aşl'ül Ma'ruf* (Karaçi: İdâretü'l-Kur'an ve'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye, ts.), 4/474

²⁴⁴ Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 13/09

SONUÇ

El-Havî el-Kebîr isimli eserde ve diğer fıkıh kitaplarında genel olarak delil manasında kullanılan karîne ve yine delil kavramı kapsamına giren emare, alâmet, delalet, beyyine, kıyafe ve levş gibi ifadelerin aralarında farklılık bulunsada birbirlerinin yerine kullanıldığını sıklıkla rastlanılmaktadır. Fıkıh ilminde karine belli bir olaydan, belli olmayan diğer bir olay için çıkarılan sonuçtur. Fakihlerin kendi dönemlerinin olanakları ayarında suçun tespiti için çok gayret gösterdiğini ve bu anlayışın yüzyıllar boyunca var olduğunu yansıtmaktadır.

Klasik döneminde oluşmaya başlayan İslâm Hukuk sisteminde karineler, tarihi açıdan bakıldığında diğer hukuk sistemlerine göre daha çok değer görmüştür. Konusu hak olan davalarda karine önemli bir delil olarak görülmüş ve genelde İslâm âlimleri arasında hukukun bu alanında karinenin delil değeri hususunda herhangi bir büyük ihtilaf bulunmamıştır.

El-Havî el-Kebîr isimli esere baktığımızda genel olarak had ve kısas gerektiren suçlarla ilgili davalarda ikrar ve şahitlik gibi katî ve kesin olarak niteledikleri delillerle hüküm verilmesi gerektiğini savunmuşlardır

Şafîî âlimler, had ve kısas gerektiren suçlarda şehadet ve ikrâr yoluyla ispatın önemi üzerine fikir birliğine varmalarına rağmen diğer ispat vasıtalarını göz ardı etmemişlerdir. Çünkü tanıklık ve ikrar yoluyla ispat vasıtalarını sınırlamak, hâkimin kararında hataya sebebiyet verebileceğinden bazı hadd ve kısas gerektiren suçların davalarında şehadet ve ikrâr bulunması imkânsız olabilir. Böylelikle söz konusu davalarda karinelerin bazı suçların ispatında kullanılan araçlardan biri olduğu ortaya çıkmaktadır. Karinenin zayıf bir ispat vasıtası olmasından dolayı Maverdi'ye göre bazı hadd davalarında karineye bazen itibar edilip bazen itibar edilmemektedir.

Mesela: İkrar ve şahit olmadan hamilelik zinaya net bir karine olmamaktadır. Dolayısı ile hadde hükmedilmemektedir. Aynı şekilde kocası veya efendisi olmayan ve zina ettiğine dair şahit bulunmayan ve kendisinin de ikrarda bulunmadığı hamile kalmış kadın hakkında El-Hâvî isimli eserde Şafiilere göre böyle bir durumda kadının ikrarda bulunmadığı takdirde zina ettiğine hükmedilemeyeceği ve ona zina haddi tatbik edilemeyeceği belirtilmektedir.

Kazf suçuna gelince kadının liânda bulunmasının ve kendisinin zina etmediğine dair yemîn etmesinin bir çıkış yolu olduğu belirtilmesine rağmen, koca liânda bulunur, kadın nükûl ederse, kadının nükûlü kocanın karısının zina işlediği yönündeki sözünün doğruluğunu ve kadının bir nevi itirafını gösteren katî bir karinedir. Çünkü zina işlememiş bir kadın böyle bir durumda nükûl etmez. Bu halde kocanın liânı ve kadının liândan kaçınması, şahitlerin yerine geçmektedir. Yine de söz konusu davalarda kazf yapanın niyetinin anlaşılması ve kazf karine (imalı sözüyle) bulunması halinde had cezasının uygulanması kaçınılmazdır.

Ayrıca içki kokusunun karinesiyle hüküm verilmeyeceğini ifade edip, içki kokusuna yakın pek çok kokunun tabiatıta var olduğunu ve birbirlerine çok benzediğini, içki kullandığı düşünülen kişinin içkiyi gargara yapmış veya başka bir içecek zannederek içmiş veya zorla içirilmiş olabileceği gibi durumlar muhtemeldir. Aynı şekilde sarhoşluk ve kusma karinesi, koku karinesiyle olduğu gibi hüküm verilememektedir.

Sirkat suçu ise, karinelerle hırsızlık ispat edilemez olmasına rağmen, malın müddeaya aleyhin yanında bulunması sonucunda yeminden nükûl karinesi ile hüküm verileceğini Maverdi kabul etmektedir. Müddeaya aleyhin müddeiye (davacı) karşı borcunun ortaya çıkması ise kul hakkını ilgilendirmektedir. Kul hakkının sabit olduğu bir durumda Allah (c.c.) hakkını ilgilendiren bir ceza söz konusu olamayacaktır.

Maverdi açıkladığına göre hirabe suçunun gerçekleşmiş sayılması adına suçun alenen ve güç kullanılarak işlenmiş olması en çok aranan karinedir. İrtidad suçu ise sırf karinelerle ispat edilmez olmasına rağmen bu suçun ispatında karineye önem verilmektedir. Mesela bir kimse: “Bana yapılan baskı sonucu küfre girdim” der ve kâfırlar tarafından esir tutulmak gibi onu doğrulayan bir karine varsa, tasdik edilir. Karine yoksa sözü tasdik edilmez.

Bağy suçuna gelince, sırf karinelerle ispatlanamayacak olmasına rağmen karineler bağy suçunun ispatı sürecinde çok önemli rol oynar. Çünkü suçun karineleri gerçekleşmeden asilere elçi gönderilmez. Böylece bağy suçunu ispatlamak üzere bütün koşullar ve şartlar dâhil olmak üzere karinelerin kullanmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yine de Şafîiler her ne kadar kıyas ve diyet cezalarının karinelere dayanarak verilemeyeceğini ifade etseler de bazı hallerde karineler ile hüküm verileceğini kabul ettiklerini gösteren durumlar söz konusudur. Bu âlimlere göre cinayet davalarında davalının, hâkimin teklif ettiği yemini etmemesi, davacının doğruluğuna mücerret bir karinedir. Ayrıca öldürme ya da yaralama fiilinin kasten mi, şibh-i amd ile mi, yoksa hataen mi olduğunun tespitinde karinelere itibar edilebilecektir. Kasame konusuna gelince, kasâme yapılabilmesi için itham sebebi sayılabilecek bazı zayıf karineler ve şüphelerin var olması gerekmektedir. Bu karineler ile davacı tarafın durumu kuvvetli hale gelmekte ve Safîilere göre karşı tarafa yemin ettirilmesi ile diyet ödettirilmektedir.

KAYNAKLAR

Abdolikolankouh, Abbas. *İslâm Hukukunda Suçun İspat Yolları ve Cezayı Düşüren Sebepler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.

Afgânî, Ebu'l Vefâ el-. *el-Aş'ül Ma'ruf*. Karaçi: İdâretü'l-Kur'ân ve'l-'Ulûmî'l-İslâmiyye, ts.

Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdillâh Ahmed b Muhammed. *Musnedu'l-Imâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût Murşid - 'Âdil. Beyrut: Mu'essestü'r-Risâle, 2001.

Ahmed, 'Alâuddîn Ebû Bekr b Mes'ûd b. Bedâ' 'in-ş-şanâ'î fî tertîbi's-şerâ'î. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2. Basım, 1986.

Ak, Muhammed Emin. *İslâm Ceza Mubâkemesi Usûlünde İspat Vâsıtaları ve Değişim*. Sakarya: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Albani, Muhammed Nasır ed-Din el-. *İrva' el-Ğalil fî Tabric Abadis Manerül-Sabil*. Beyrut: İslami Mektebet, 1985.

Bardakoğlu, Ali. "Kasâme". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 03 Eylül 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasame>

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin el-. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Abdullah bin Abdul Mohsen et-Turki. Hacer Araştırma ve Arap ve İslam Araştırmaları Merkezi, 2011.

Binkeşi el-Heysem b. Kuleyb eş-Şâşi, Ebû Şâid el-Heysem b Kuleyb b Sureyc el-. *el-Müsnedü li's-Şâşi*. thk. Mahfûzu'r-raḥmân Zeynullâh. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm ve'l-Hikem, 1410.

Bolay, M. Naci. "Delâlet". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 13 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/delalet#>

Bozkurt, Kenan. *Kıyâfet ilmi, Türk edebiyatında kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivribisârî'nin Kıyâfet-nâmesi (Transkripsiyonlu metin inceleme)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Buğâ Muştafâ el-Hîn, Muştafâ el-. *el-Fikḥu'l-Menbeci 'alâ mezhebi'l-İmâmi eş-Şâfi'î raḥimebullâhu te'âlâ*. Dimaşk: Dâru'l-Ğalem, 1992.

Cezerî, 'Abdurrahman b Muhammed el-. *el-Fikḥ 'alâ mezâhibi'l-'erba'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.

Cuveynî, İmâmu'l-Haremeyn el-. *Nihâyetü'l-Matlab fî Dirâyet'il-Mezheb*. thk. 'Abdül'azîm ed-Dîb. Suudi Arabistan: Dâru'l-Minhâc, 2007.

Dârekutnî, Ebû'l-Hasen 'Alî b 'Ömer ed-. *Sunen*. thk. Şu'ayb el-Arna'ût. Beyrut: Mu'essestü'r-Risâle, 2004.

Dârimî, Ebû Muhammed 'Abdullah b 'Abdurrahmân ed-. *Sunen*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî. Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 2000.

Dimyâtî Bâ Bekrî, Ebû Bekir ed-. *Î'ânetu't-Talibîn 'alâ halli elfâzi Fethu'l-mu'in*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1997.

Ebu Bekir, Avad Abdullah. *Nizâmü'l-İspat fîl-fikḥ al'islami*. Medine: Medine İslam Üniversitesi Dergisi, ts.

Ebû İshak, Şirâzî. *el-Muhezzeb fî fikḥi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.

Ebû Ya'lâ el-Ferrâ', Muhammed b Hüseyin b Muhammed b Halef. *el-'Uddetu fî usûli'l-fikḥ*. thk. Ahmed b 'Alî el-Mubârekî. b.y.: y.y., 2. Basım, 1990.

Ebu Zehra, Muhammed bin Ahmed bin Mustafa b. Ahmed. *Zahret et-Tefasir*. Şamile Mekteba: Dar el-Fikr el-Arabi, ts.

Erdoğan, Hatice. *İslâm düşüncesinde basîret ve firâset kavramlarının din psikolojisi açısından incelenmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Ezdî es-Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b el-Eş'as b İshâk b Beşîr b Şeddâd b 'Amr el-*Sünen-i Ebî Dâvûd*. thk. Şu'ayb Arnavut-Muhammed Kâmil karh Belelî. b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, ts.

Ez-Zuhayli, Vehbe. *El-Fıkhi'l-İslami ve Edilletuhu*. Beyrut: Darul Fikr, 1984.

Farabi, İsmail bin Hammad el-Cevheri el- - Attar, Ahmed Abdel Ghafour. *Es-Sihab Tac el-Lügat ve Sihab el-Arabiyye*. Beyrut: Darül-'İlm li-lmalayen, 1987.

Fayûmî, Ahmed bin Muhammed b. Ali el-. *El-Misbah el-Münir fî Garayb eş-Şerh el-Kebir*. Beyrut: Bilimsel Kütüphane-, ts.

Fergânî El-Merğînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn 'Alî b Ebî Bekr b 'Abdilcelîl - Yusuf, Tallal el-. *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*. Beyrut: Daru'l-İhyâ'î Tûrâsî'l-'Arabî, ts.

Haccâc Muslim, Ebû'l-Huseyn Muslim b el-. *Şahîh*. thk. Muhammed Fu'âd 'Abdûlbâkî. Beyrut: Dâru İhyâ'î Tûrâsî'l-'Arabî, ts.

Hamiri, Naşvan b. Saeed el-Yemeni el-. *Şamsül'ulûm va Dava' kalamül'Arab minal'kulûm*. ed. Hüseyin b. Abdullah el-Omari vd. Beyrut: Dar Al-Fikr, 1999.

Hasan, Halid Ramadan. *Mü'cem Uşûlu'l-fıkıh*. IslamKotob, ts. https://books.google.com.tr/books?id=5_BHCwAAQBAJ

Haîb Şirbînî, Şemsuddîn Muhammed. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1994.

Hazmi, Ahmed bin Omar bin Musa'ed el-. *Şerh Mübtasar et-Tabrir li-Futubi Ebu Abdullah*. Şamile Maktabası, ts.

Humâm, Kemâluddin Muhammed b 'Abdu'l Vâhid es-Sivâsi el-Mâruf İbn Humâm (861/1457) İbn. *Fethu'l-kadir*. b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.

Humeydî, Ebû Bekr 'Abdullah b Zubeyr el-. *Musnedu'l-Humeydî*. thk. Hasan Selîm Esed ed-Dârânî. Şam: Dâru's-Sekâ, 1996.

İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b Yezîd. *Sünen*. thk. Muhammed Fu'âd 'Abdûlbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabiyye, ts.

İbn Receb el-Hanbelî, Zeynu'd-dîn 'Abdurrahmân b Ahmed. *Fethu'l-bârî şerhu Şahîhi'l-Buhârî*. thk. Maḥmûd b Şa'bán v Dğr. Medine: Mektebetü'l-Ğurabâi'l-Eseriyye, 1996.

İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b Ahmed b Muhammed b Ahmed Kurtûbî Endelusî. *Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihayetu'l-Muktesid*. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2004.

İbnu'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâluddîn 'Abdurrahmân b 'Alî b Muhammed. *Nuzbetu'l-a'yuni'n-nevâzir fî 'ilmi'l-vucûh ve'n-nezâ'ir*. thk. Muhammed 'Abdulkerîm Kâzım er-Râđî. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 1984.

İmâm Müslim b. Haccâc, Ebu'l Huseyn. *el-Musnedi's-Şahîhi'l-muhtasar bi nakli'l-'adli 'ani'l-'adli ilâ Rasûlillah sallallâhu 'aleyhi ve sellem*. thk. Muhammed Fu'âd 'Abdûlbâkî. Beyrut: Dâru İhyâ'î't-Turâsî'l-'Arabî, ts.

Ḳāsim, el-Ğazzî İbn. *Fethu'l-ḳarîbi'l-mucîb fî şerhi elġâzi't-Takrîb=el-Ḳavlu'l-muhtâr fî şerhi Ġāyeti'l-ihtîşâr*. thk. Bessâm 'Abdulvehhâb el-Câbî. Beyrut: Dâru İbn Hâzm, 2005.

Ḳazvînî İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh b Yezîd el-. *Sünen-i İbn Mâce*. thk. Muḥammed Fu'âd b 'Abdîlbâkî. b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-'Arabîyye;Fayşal 'İsa el-Bâbî el-Halebî, ts.

Laḥmî Şâtîbî, İbrâhîm b Musâ b Muḥammed el-. *el-Muvâfakât*. thk. Ebû 'Ubeyde Meşhûr b Ḥasan 'Âli Selmân. Huber: Dâru İbni 'Affân, ts.

Mâlik, İmâm. *el-Muvatta'u'l-İmâm Mâlik*. thk. el-Muvatta'. Beyrut: Dâru İhyâ'i't-Turâşî'l-'Arabî, 1985.

Mâverdî, 'Alî b Muḥammed. *el-Hâvi'l-Kebîr fî fıkhi mezhebi'l-İmâm's-Şâfi'î ve huve Şerhi Muhtaşar el-Muẓenî*. thk. Şeyḥ 'Alî Muḥammed Mu'avviḍ ve Dğr. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1999.

Mevşîlî, Ebû'l-Faẓl Mecdüddîn 'Abdullâh b Maḥmûd b Mevdûd el-. *el-İhtiyâr li ta'alili'l-Muhtâr*. Beyrut: Matba'atü'l-Halebî, 1937.

Mişrî Buceyrimî, Suleymân el-. *Haşiyetu'l-Buceyrimî 'alâ şerhi'l-Menbec=et-Tecrîd li nef'i'l-'Abîd*. b.y.: Matba'atü'l-Halebî, 1950.

Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân Aḥmed b Şu'ayb b 'Alî el-Ḥorâsânî en-. *es-Sünenul'l-kubrâ*. thk. Ḥasan 'Abdulmun'im eş-Şelebî. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, 2001.

Nesâî, Ebû 'Abdirrahmân Aḥmed b Şu'ayb b 'Alî el-Ḥorâsânî en-. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Ḥasan 'Abdülmeam Şelebî. Beyrut: Mü'essesetü'r-Risâle, ts.

Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b Şeref. *Ravḍatu't-tâlibîn ve 'umdetu'l-muttakîn*. thk. Zuheyr eş-Şâşî. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1991.

Osman, Muḥammed Ra'fet. *En-Nizâmu'l-Ḳaḍâî fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*. b.y.: Dâru'l-Beyân, 1994.

Razi, ebû el-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zakaria el-Kazvini er-. *Mu'cem Makayisil-lügâ*. ed. Abd al-Salam Muhammed Harun. Dar Al-Fikr, 1979.

Seraḥsî, Ebû Bekr Şemsü'l-e'imme Muḥammed b Ebî Sehl Aḥmed es-. *el-Mebşut*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.

Şâfi'î, Ebû 'Abdullah Muḥammed b İdrîs eş-. *Musnedu'l-İmâm eş-Şâfi'î*. thk. Seyyid Yûsuf 'Alî el-'Atţâr - Seyyid 'İzzet. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-'İlmiyye, 1951.

Şehâbeddîn, er-Remlî. *Fethu'r-Rahmân bi şerhi Zubedi ibn Raslân*. thk. Şeyḥ Seyyid b Şeltût. Beyrut: Dâru'l-Minhâc, 2009.

Şemseddîn, er-Remlî. *Nihâyetu'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1984.

Şen, Yusuf. *İslam Muhakeme Hukukunda Bir İspat Vastası Olarak Karine*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.

Şevkânî, Muḥammed b 'Alî b Muḥammed. *Neylu'l-evtâr*. Mısır: Dâru'l-Ḥadîs, 1993.

Şinkiti, Muhammed Al-Hasan el-. *Şerh el-Varakât fî uşûli'l-fıkḥ*, ts.

Şinkiti, Muhammed el-Muhtar b. Abd al-Kadir al-Cikni eş-. *El-'Udib el-Münir min Macalis Ş-Şinkiti fî et-Tefsir*. Mekke el-Mukerrame: Dar Alam Al-Favaid, 2005.

Takiyyuddîn, el-Ḥuşnî. *Kifâyetu'l-Ahyâr fî Halli Ġāyetu'l-İhtîşâr*. thk. 'Alî 'Abdulḥamîd Baltacı ve Dğr. Suriye: Dâru'l-Ḥayr, 1994.

Taştanova, Ayzada. *İslam Hukuku Bilim Dah İslâm Ceza Hukukunda içki içme ve sarhoşluk (haddü's-şübh ve haddü's-sükr) ayırımı ve hukukî sonuçları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

Tehânevî, Muhammed Ali b. Ali. *Keşşâfû ıstılâhâtî'l-fünûn ve'l-'ulûm*. nşr. Ali Dahrûc, Abdullah Hâlidî. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996.

Tirmizî, Muḥammed b 'İsâ b Şevre b Mûsa b ed-Ḍaḥḥâk et-. *el-Câmi' u'l-kebir-Sünen-i Tirmizî*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.

Tirmizî, Muḥammed b 'İsâ b Şevre b Mûsa b ed-Ḍaḥḥâk et-. *Sünen-i Tirmizî*. thk. Ahmed Muḥammed Şâkir-Muḥammed Fu'âd 'Abdûlbâkî-İbrâhîm Utve 'Avd. Mısır: Şirketü Mektebeti ve Maḥbaati Muştafa el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, ts.

Tozal, Ömer. "İslam Muhâkeme Hukukunda Beyyine (İbn Kayyim Örneği)". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2017), 351-362. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/682606>

Tunusî, Ahmed Tahir b Muḥammed b Muḥammed eṭ-Ṭahir b 'Aşûr et-. *Maḳâsidu's-Şerî'ati'l-İslamiyye*. thk. Muḥammed el-Ḥabîb Ibn Ḥocâ. Kaṭar: Vizâretü'l-Evḳâf ve's-Şuûni'l-İslamiyye, 2004.

Turan, M. Fatih. "İslam Ceza Hukukunda Cinayet Davalarında Zayıf Delil (Levs)". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2009).

Turan, M. Fatih. *İslam Hukukunda Karine*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.

Uludağ, Süleyman. "Fırâset". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 14 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/firaset#>

Uslu, Haller Faruk. *Kıraatlerde Hüccet Kavramı ve Bazı Hüccet Kitaplarıyla İlgili Değerlendirmeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Yavuz, Yusuf Şevki - Çetin, Abdurrahman. "ÂYET". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 13 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayet>

Yaylalı, Davut. "İslâm Hukukunda Karine". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/ (1988), 54-60.

Yıldız, Kemal. *İslam Yargılama Hukukunda İspat Vastası Olarak Şahitlik*, 2005.

Yiğitoğlu, Mustafa - Habergetiren, Ömer. "Yahudilik ve İslâm'da Zina Suçu ve Cezası Yazar". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2016), 271-297.

Zekeriyyâ, el-Enşârî. *Esne'l-meṭâlib şerḥu Ravḍi't-ṭâlib*. b.y.: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.

Zerkâ(1357/1938) Ez-Zerkâ, Ahmed b Eş-Şeyḥ Muḥammed ez-. *Şerḥu'l-ḳavâ'idi'l-fikḥiyye*. Suriye: Daru'l-Ḳalem, 1989.

Zeynuddîn, el-Ma'berî. *Fethu'l-mu'in bi şerḥi Ḳurratu'l'ayn bi Mubimmatu'd-Dîn*. Beyrut: Dâru İbn Ḥazm, ts.

Zuhayru, Vahbat. *Uşûlu'l-fikḥ*. İslamKotob, 1996. <https://books.google.com.tr/books?id=ITFGCwAAQBAJ>

'Abdurrezzâḳ eş-Şan'ânî, Ebû Bekr. *el-Muşannef*. thk. Ḥabîbu'r-Raḥmân el-A'zamî. Hindistan: el-Meclisu'l-İlmî, 2. Basım, ts.

'Avde, 'Abdulkâdir. *et-Teşrî'u'l-Cinâyyu'l-İslâmî muḳarinen bi'l-kânûni'l-vad'î*. Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî, ts.

‘Aynî, Ebû Muhammed (Ebü’ş-Şenâ) Bedrüddîn el-. *el-Binâye fî şerhi’l-Hidâye*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 2000.

Tuhfetü’l-Fukahâ. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1994.

El-Māverdi'nin El-Havī El-Ke- bir İsimli Eseri Esasında İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kisas Gerektiren Suçların İspatında Karine

İnsanlar toplum içinde yaşadığı süre içerisinde, karşılaştığı haksızlık, zulüm ve anlaşmazlıklar karşısında hakkını koruyacak, kendine yardımcı olacak mercilere ihtiyaç duymuştur. Hakkının korunmasında insana yardım edecek mercilerin başında hiç şüphesiz mahkemeler gelmektedir. İnsanların düştükleri anlaşmazlıklar neticesinde davacı davalı olarak mahkemelere gitmekte, birbirlerinden hak talep edip haklarını dillendirebildikleri ölçüde talep ettikleri hakka kavuşabilmektedirler. Mahkemelere intikal eden davalar, getirilen deliller muvacehesinde değerlendirilmekte ve buna göre ya her müddei hakkını almakta ya da suçlananın fiilinin sonucuna katlanarak adalet tecelli ettirilmektedir. Bundan dolayı her hukuk sistemi suçluyu doğru bir şekilde tespit edip cezalandırmak, yani adaleti temin etmek için ispat vâsıtalarına ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle İslam ceza hukukunda hâkimler hükümlerini ispat hakkı ortaya çıkaran her türlü ispat vasıtalarına dayandırarak, insanlar arası çekişmeleri, nizaları sona erdirmek suretiyle huzurlu bir toplum oluşmasına yardımcı olurlar. İşte buna dayandıracak olan vasıtalarından biri karinelerdir. Bunun yanı sıra çalışmamızda: el-Māverdi'nin el-Ḥavī el-Kebir isimli Eseri Esasında İslam Ceza Hukukunda Hadd ve Kisas Gerektiren Suçların İspatında Karine konulu bir çalışmaya sevk eden düşünce, el-Havī el-Kebir isimli eser esas alınarak İslam ceza hukukunda hadd ve kisası gerektiren suçların ispatında kullanılabilecek karineler ve emareleri, bunların önemi ve fonksiyonu ele alınacaktır. Çalışma; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, sınırları, metodu ve kaynakları ele alınmaktadır. Birinci bölümde, Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suç kavramı ve İspatı başlığı altında, Genel Olarak İslam Ceza Hukukunda Suçlar, İslam Ceza Hukukunda Suçların İspatı ve Suçların İspatında Karine yer almaktadır. İkinci bölümde ise Haddi ve Kisası Gerektiren Suçların İspatında Karine başlığı altında, Zina, Kazf, Sarhoşluk, Hırsızlık, Yol Kesme, İrtidat ve Bağy suçlarının ispatında karine ve Kisası Gerektiren Suçlarda Karine konuları ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise ulaşılan sonuçlara yer verilmektedir. Bu çalışmasının başlığı: el-Maverdi el-Ḥavī el-Kebir isimli eser esasında İslam ceza hukukunda hadd ve kisas gerektiren suçların ispatında karinedir. Konusu İmam el-Maverdi ve kitabı, hadd, kisas, ispat ve karine olmak üzere farklı kavramları kapsamaktadır. Böylece bu kavramların açıklanması ve örneklendirilmesi kitabimizin ana hedefidir. Söz konusu, kavramların anlamları farklı olduğu için kitap metninin oluşturulması esnasında çeşitli fıkıh dallarına ait eserler kullanılmaktadır.